

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра обліку і оподаткування

Проців Юліана Романівна
ОБЛІК Й АУДИТ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТІВ

Тернопіль – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТІВ	6
1.1. Економічна сутність грошових коштів та їх еквівалентів.....	6
1.2. Нормативно-правова база із забезпечення обліку грошових ресурсів на підприємстві.....	11
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТІВ	20
2.1. Організація та методика обліку готівки	20
2.2. Облік грошових коштів на рахунках в банку.....	28
2.3. Облік еквівалентів грошових коштів.....	39
Висновки до розділу 2.....	45
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА АУДИТУ ГРОШОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	43
3.1. Методика аудиту грошових коштів та їх еквівалентів	43
3.2. Аналітичні процедури в аудиті грошових ресурсів з використанням звітності підприємства.....	48
Висновки до розділу 3.....	55
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність теми. Одними із найскладніших облікових ділянок є організація та ведення обліку грошових ресурсів на підприємстві, адже дані ресурси є обмеженими, однак вкрай необхідними, тому потребують суворого контролю й ефективного управління з метою налагодження раціональної системи грошообігу, від якої залежить злагодження фінансово-господарської діяльності підприємства. Отже, чітка організація обліково-аналітичної системи в частині грошових коштів фірми є необхідною умовою управління підприємством, а також визначається високим рівнем інформаційного запиту від зовнішніх користувачів (фіскальних органів, банків, бізнесових партнерів, потенційних інвесторів), для яких грошовий оборот суб'єктів господарювання має важливе значення в напрямках оцінки фінансового становища, визначення його результативності на основі грошового потоку за видами діяльності та означення поточного стану й майбутніх перспектив розвитку. Разом з тим, починаючи з їх виникнення і сучасного розуміння грошей, відбулось багато змін щодо їх економічного змісту, складових сучасних грошей та як об'єкта обліку грошових ресурсів. Таким чином, залишається актуальним питання щодо визначення сутності та руху грошових ресурсів, їх обліково-аналітичного відображення, оскільки гроші відіграють важливу роль у веденні бізнесу та викликають широку зацікавленість у внутрішніх та зовнішніх користувачів.

Проблемами обліку грошових коштів та їх еквівалентів з метою вдосконалення займаються такі вчені-економісти як З. В. Задорожний, Я. Д. Крупка, Н. В. Починок, І. Я. Назарова, Л. С. Новіченко, О. В. Пагас, В. М. Панасюк, О. М. Шинкаренко та ін.

Вище названі економісти піднімають в своїх роботах необхідність вдосконалення діючої методики обліку грошових коштів та їх еквівалентів, пропонують вирішення сучасних проблем грошових розрахунків. Однак, більшість методичних моментів, які розглядаються в цих роботах, залишаються без змін і потребують подальшого вивчення й обґрунтування.

Метою дослідження є вивчення нормативної, інструктивної та наукової літератури в частині чинного порядку готівкових та безготівкових розрахунків на вітчизняних підприємствах, теоретичне обґрунтування складу і економічного змісту поняття «грошові кошти та їх еквіваленти», а також проведення практичних досліджень з методологічних та організаційних питань обліку й аудиту грошових ресурсів та їх еквівалентів.

Постановка завдання. Виходячи із поставленої мети, сформульовані такі завдання дослідження:

- розкрити економічну сутність грошових ресурсів;
- уточнити суть поняття гроші та їх функції;
- вивчити систему нормативно-правового регулювання готівкових та безготівкових розрахунків на підприємствах України;
- розглянути особливості організації та методики ведення грошових ресурсів та їх еквівалентів;
- з'ясувати порядок організації й методики аудиту грошових ресурсів;
- дати аналітичну оцінку руху грошових ресурсів на досліджуваному підприємстві;
- обґрунтувати напрями підвищення ефективності використання грошових коштів в умовах ринкових відносин.

Предметом дослідження в роботі є порядок організації і методики обліку й аудиту грошових ресурсів на підприємствах України, і зокрема у ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд».

Об'єктом дослідження виступає фінансово-господарська діяльність ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» та відображення її грошових ресурсів в системі обліку і звітності.

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи використовувались такі методи дослідження як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, метод наукової абстракції, моделювання, кореляційний аналіз, діалектичних метод, метод економічної теорії, індукції та дедукції тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в роботі узагальнено і критично проаналізовано основну наукову і методичну літературу з обраної теми дослідження, обґрунтовано методику ведення обліку грошових ресурсів та відображення їх у звітності та запропоновано ряд пропозицій щодо її удосконалення.

Практична значущість отриманих результатів визначається тим, що автором запропоновані рекомендації щодо покращення організації грошово-фінансової політики на підприємстві, зроблено ряд пропозицій щодо удосконалення діючої методики обліку грошових коштів та їх еквівалентів, узагальнення методики проведення аудиту грошових ресурсів з використанням аналітичних процедур, розробки практичних рекомендацій на основі проведеного аналізу наявності, динаміки і структури грошових ресурсів за звітний та попередні періоди, а також зроблені відповідні висновки, які запропоновані до використання на досліджуваному підприємстві, та можуть бути застосовані на інших підприємствах України.

Інформація про апробацію результатів роботи та публікації. Дослідження апробовано та за результатами опубліковано дві публікації в збірниках студентських тез кафедри обліку і оподаткування.

Обсяг та структура дипломної роботи. Дипломна робота містить 75 сторінок, 3 таблиці, 17 рисунків, список літератури з 57 найменувань, 10 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТІВ

1.1. Економічна сутність грошових ресурсів.

Грошові кошти є необхідним елементом введення діяльності будь-якого суб'єкта господарювання у всіх сферах економіки. Неможливо розпочати діяльність без наявності грошових коштів і їх руху, який і визначає вхідні та вихідні грошові потоки. Разом з тим, гроші є обмеженим ресурсом, тому господарську діяльність без та їх постійного поповнення. Обсяги залучення грошових коштів та ділова активність має прямий вплив на фінансовий результат бізнес-одиниці. Грошові кошти потрібні не лише для проведення поточних виробничо-господарських операцій, а й для розвитку в фінансовій та інвестиційній діяльності, забезпечення непередбачуваних платежів і виплат. Гроші, починаючи із їх виникнення і до тепер значно змінилися, поряд з цим еволюціонував облік грошових ресурсів. У зв'язку з цим велике значення має нормативно-правова база із забезпечення обліку грошових ресурсів на підприємстві, яке розкриває положення щодо організації касової дисципліни, зберігання грошових коштів, їх обігу і використання згідно з чинним законодавством. Тому, правове урегулювання питання зберігання та руху грошових ресурсів є актуальним, оскільки систематизація нормативно-правових документів дасть змогу врегулювати організацію та облік грошових коштів відповідно до законодавчих вимог та норм національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Об'єктивні зміни економічних відносин, а саме розвиток інтернет-торгівлі, світових мереж доставки товарів і створенням нових безконтактних платіжних систем, та, особливо, з посиленням впливу специфічних умов ведення бізнесу під час пандемії COVID-19 та військового стану, обумовили обмеження проведення грошових розрахунків в готівковій формі та перехід суспільства до повністю безготівкового виду розрахунків.

Отже, сучасні обставини вимагають нових підходів в управлінні фінансами та грошовою політикою СГД, а це означає – обґрунтування сучасного трактування економічного змісту поняття «грошові кошти та їх еквіваленти», а також визначення їх складових та класифікації для потреб обліку і звітності, контролю, аналізу і управління.

В економічній літературі достатньо уваги приділено тлумаченню поняття «гроші», яке тісно пов'язане з ГКЕ, але є більш узагальненим терміном. Також спорідненими поняттями є «грошові активи», «грошові кошти», «грошові ресурси», «фінанси», що утруднює трактування та призводить до неоднозначного розуміння сутності і складу ГКЕ як об'єкта обліку.

В табл. 1.1 наведені трактування ГКЕ в нормативно-інструктивних документах.

Таблиця 1.1

«Визначення сутності грошових коштів та їх еквівалентів в нормативно-інструктивних документах»

Назва нормативно- правового акта	Визначення
1	2
МСБО 7	Грошові кошти складаються з готівки в касі і депозитів до запитання [16]. Еквіваленти грошових коштів – це короткострокові, високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості [16].
НП(С)БО 1	Грошові кошти (гроші) – готівка, <i>кошти на рахунках у банках</i> та депозити до запитання [21]. Еквіваленти грошових коштів – короткострокові високоліквідні <i>фінансові</i> інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості [21].
Закон України «Про платіжні послуги»	Грошові кошти існують в Україні у готівковій (формі грошових знаків) та безготівковій (формі записів на рахунках) формах [43]. Грошові кошти для цілей цього Закону включають також електронні гроші та цифрові гроші у випадках, передбачених цим Законом. Електронні гроші та цифрові гроші існують лише в безготівковій формі [43].

Сформовано на основі» [13]

На наш погляд, найбільш ґрунтовне означення поняття ГКЕ подає НП(С)БО 1, оскільки визначає в складі грошей не лише готівку і депозити, як зазначається в МСБО 7, а доповнює його коштами на банківських рахунках.

Вважаємо, що запропонована розширена поняття в національному стандарті охоплює повний економічний зміст поняття, адже частина грошей фірми, крім депозиту, можуть зберігатись чи утримуватись на інших рахунках в банківських установах, в тому числі і у різній валюті. Крім того, варто доповнити перелік коштами, які обліковуються у чекових книгах, електронні гроші тощо.

Уваги заслуговує уточнення поняття «еквіваленти грошових коштів», адже роль еквівалента ГК можуть відігравати лише високоліквідні фінансові інвестиції з різним ступенем ризику, але обов'язково поточні, тобто які можуть бути перетворені на ГК в короткий термін та використанні для розрахунків за поточними операціями суб'єкта господарювання. Погоджуємось з думкою С. М. Остафійчук, що: «методично коректніше під еквівалентами грошових коштів розуміти саме категорію „фінансові інвестиції”, а не просто „інвестиції”» [26]. Відзначимо, що МСБО 7 не обмежують еквіваленти фінансовими інвестиціями, хоча капітальні інвестиції недоречно відносити в склад високоліквідних поточних активів. Важко піддаються визначенню високоліквідних з низьким ступенем ризику і інтелектуальні інвестиції, тобто майнові права інтелектуальної власності (права на винахід, оформлені документально технічні та комерційні знання, ноу-хау тощо). Відтак, визначення ГКЕ в НП(С)БО 1 є більш точним, економічно обґрунтованим, конкретизованим з точки зору відображення цих активів в обліку і звітності.

На нашу думку, з появою властивих сучасному ринковому типу економічних відносин та грошових розрахунків, зокрема, під впливом технологічних змін в безготівкових розрахункових операціях, виникають нові облікові об'єкти, які є частиною платіжних засобів підприємства. Інтеграція платіжної системи України до європейських стандартів, зокрема шляхом законодавчого врегулювання, вказує на необхідність до таких об'єктів обліку віднести електронні гроші, цифрові гроші і криптовалюту, хоча методологічні підходи у них різні, ці активи є безперечно сучасними засобами платежу і обміну, що визначає їх в категорію ГКЕ.

Варто відзначити, що з 2021 року електронні та цифрові гроші прирівнюються до грошових коштів в Україні відповідно до ст. 3 розд. I Закону України «Про платіжні послуги» [43].

Зокрема, згідно з ст. 1 розд. I цього Закону: «електронні гроші – одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатоцільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей» [43]. Подібне трактування подає Директива ЄС 2009/110/ЄС, за виключенням необмеженого кола емітентів. Відповідно, «цифрові гроші – електронна форма грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк України» [43].

Отже, електронні і цифрові гроші мають неоднозначне тлумачення їх як частини ГКЕ, але загалом їх пов'язують із взаєморозрахунками за допомогою інформаційних технологій, хоча вони не несуть функції міри вартості, скоріше це одиниця виміру, оскільки все ж пов'язані з вартісною оцінкою банківських рахунків і реальних грошей у цифровому вимірі.

З утворенням криптовалюти у 2008 р., поза межами класичної грошової системи на основі попиту і пропозиції була реалізована ідея електронної валюти. Даний грошовий засіб не має прив'язки до єдиного емітента і тим самим, не підкріплений зобов'язанням емітента вираженим у реальних грошах.

Наразі, криптовалюта в Україні відноситься за правовим статусом до об'єктів нематеріальних активів. Разом з тим, спостерігається певне заземлення їх використання в якості оплати та стрімке зростання попиту, особливо в період економічної кризи під впливом пандемії COVID-19 у 2019-2021 рр. та надзвичайних подій, пов'язаних з російською агресією у 2022 році. Таким чином, в майбутньому ці засоби платежу зможуть частково замінити традиційну валюту в цивільно-правових договорах, а, отже, за своїм економічним і юридичним змістом набути статусу аналогу електронних грошей.

1.2. Нормативно-правова база із забезпечення обліку грошових ресурсів на підприємстві

Здійснення фінансових операцій з грошовими коштами законодавчо регламентується рядом нормативно-правових документів України та вимогами міжнародних стандартів обліку й звітності. Регулювання обліку та звітності наявності та руху ГК можна схематично представити за рівнями нормативного регулювання (табл. 1.1-1.3).

Перший рівень, який необхідно виділити, в частині грошового забезпечення компаній та регулювання грошовими розрахунками, є міжнародний. Даний рівень важливий своєю направленістю до вивчення принципів управління грошовою політикою суб'єкта господарювання на світовому рівні, а також визначенням відповідності міжнародним нормам відображення грошових операцій в обліку і звітності згідно з МСФЗ.

Таблиця 1.1

«Міжнародний рівень нормативно-правового регулювання грошових коштів та їх еквівалентів

Рівні	Нормативно-правові акти	Сфера дії та правові засади регулювання
1	2	3
1 рівень – Міжнародний	МСБО 1 «Подання фінансової звітності»	Встановлює загальні вимоги щодо подання фінансової звітності, настанови щодо її структури та мінімальні вимоги щодо її змісту.
	МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів»	Визначення вимог про надання інформації про минулі зміни грошових коштів та їх еквівалентів за допомогою звіту про рух грошових коштів, який виділяє грошові потоки протягом періоду операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.
	МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів»	Визначення для компаній порядку включання операцій з іноземною валютою в фінансову звітність та механізму переведення фінансової звітності у валюту подання.
	МСБО 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції»	Застосовують до фінансової звітності суб'єкта господарювання з початку звітного якого визначено функціональна валюта країни з гіперінфляційною економікою.

*Сформовано на основі» [19].

Наступні рівні регулювання відносин з грошовими засобами стосуються правил грошового обігу в Україні, а також порядку відображення грошей в обліку та фінансовій звітності відповідно до діючих норм НП(С)БО (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

«Національні рівні нормативно-правового регулювання грошових коштів та їх еквівалентів»

Рівні	Нормативно-правові акти	Сфера дії та правові засади регулювання
1	2	3
2 рівень – Законодавчий	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Визначає правові засади щодо регулювання, організації, ведення обліку та складання фінансової звітності в Україні
	Закон України «Про банки і банківську діяльність»	Визначає структуру та засади банківської системи, правовий захист законних інтересів вкладників та інших клієнтів банків
	Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»	Визначає правові засади застосування реєстраторів розрахункових операцій (РРО) та програмних РРО у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг.
	Податковий кодекс	Регулює відносини у сфері справляння податків і зборів, порядок їх адміністрування, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.
3 рівень – Нормативний	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Визначає мету, склад і принципи складання фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів
	НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»	Визначає методологічні засади формування в системі обліку інформації про операції в іноземній валюті та відображення статей фінансової звітності господарських одиниць за межами України в грошовій одиниці України.
	НП(С)БО 22 «Вплив інфляції»	Визначає порядок коригування та загальні вимоги до розкриття інформації щодо впливу інфляції на фінансову звітність, а саме у примітках до неї

*Сформовано на основі» [22]

Перш за все, зауважмо, що на відміну від рекомендаційного характеру МСФЗ (окрім означених в Законі № № 996-XIV [34] суб'єктів), в національних стандартах задекларовані обов'язкові вимоги до визнання грошових коштів як активів, що можуть знайти відображення в балансі, за умови: «якщо інформація є суттєвою і достовірно визначена оцінка у вартісному вимірі» (п. 4, розділ II НП(С)БО 1), а також від використання цих активів «в майбутньому очікується отримання економічних вигод» (п. 1, розділ I НП(С)БО 1) [21].

Крім загальних умов визначення грошей активами, НП(С)БО 1 встановлює правила оформлення в фінансовій звітності інформації про наявність і розміщення грошових коштів, їх рух протягом періоду за видами діяльності компанії. При цьому залишки грошей у відповідних статтях відображають в формі № 1, які наведені в Додатку 1 даного Стандарту, а рух грошових потоків (надходження і витрачання) транслює форма № 3 Звіт про рух грошових коштів» [21].

До запроваджених змін у 2013 року, в Україні діяв окремий стандарт з методичних основ відображення інформації в Звіті про рух грошових, однак даний стандарт був вилучений, а його основні положення і типова форма частково увійшли в НП(С)БО 1. На нашу думку, окремий стандарт давав чітку орієнтацію в підготовці та оформленню зазначеного звіту, тому вважаємо, що він міг продовжити своє існування.

Відзначимо, що у США, не зважаючи на МСФЗ, діє окремий стандарт щодо порядку заповнення звіту про рух коштів, який є обов'язковим для акціонерних товариств відкритого типу, поряд з Звітом про фінансовий стан і Звітом про сукупний дохід [32]. Аналіз підходів до складання звітів в Україні, США та МСФЗ показує, що вітчизняною особливістю є зазначення інформації про рух грошових коштів для порівняння періодів, тобто в Україні додатково зазначають аналогічні показники попереднього року (звітного періоду). На наш погляд, така особливість дає змогу дотримуватись принципу порівняності, а читачам звіту – більш аналітичний склад звіту для його оцінки.

Таким чином, як зазначено в НП(С)БО 1: «звіт про рух грошових коштів – звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів (грошей) протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності» [21], а його метою є надання внутрішнім і зовнішнім користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у ГКЕ за звітний та аналогічний попередній період.

Класифікація ГП за видами діяльності компаній, відповідно до структури форми № 3 [3], базується на поділі руху грошей від: 1) операційної, 2) інвестиційної та 3) фінансової діяльності (рис. 1.3).

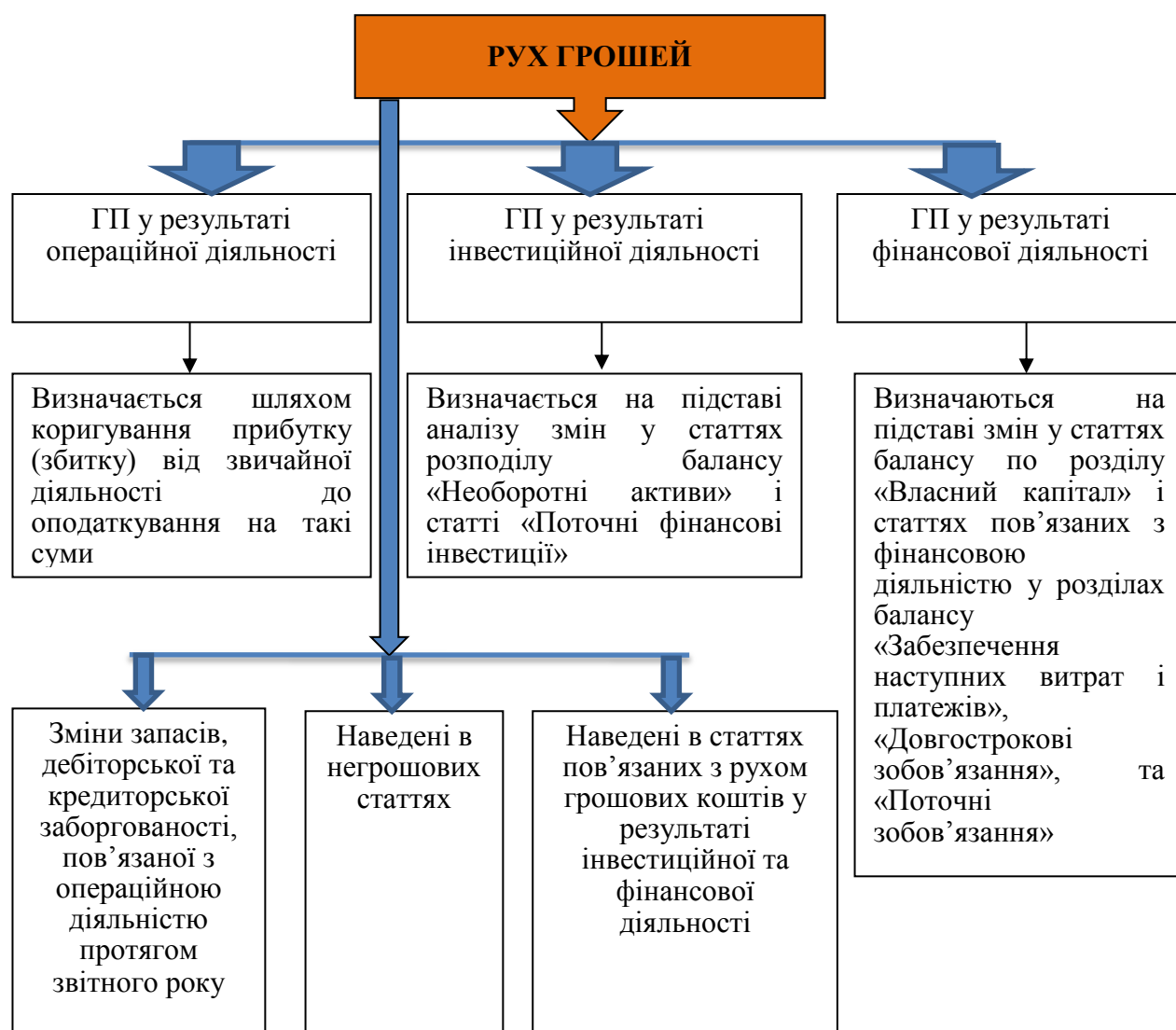

Рисунок 1.3. Класифікація ГП за видами господарської діяльності відповідно до Звіту про рух грошових коштів.

На рис. 1.3 подається загальний порядок застосування наведеної класифікації грошових потоків, який базується на віднесення руху ГК відповідно до змін за зазначеними розділами або статтями, що мають відношення до відповідної діяльності підприємства. Тобто, основний зміст форми № 3 полягає в тому, що всі платежі та надходження ГК та їх еквівалентів, незалежно від характеру господарських операцій СГД, мають бути наведені у розрізі вищеописаних видів діяльності.

Стисло технологію складання Звіту про рух ГК відповідно до НП(С)БО 1 можна подати як на рис. 1.3.

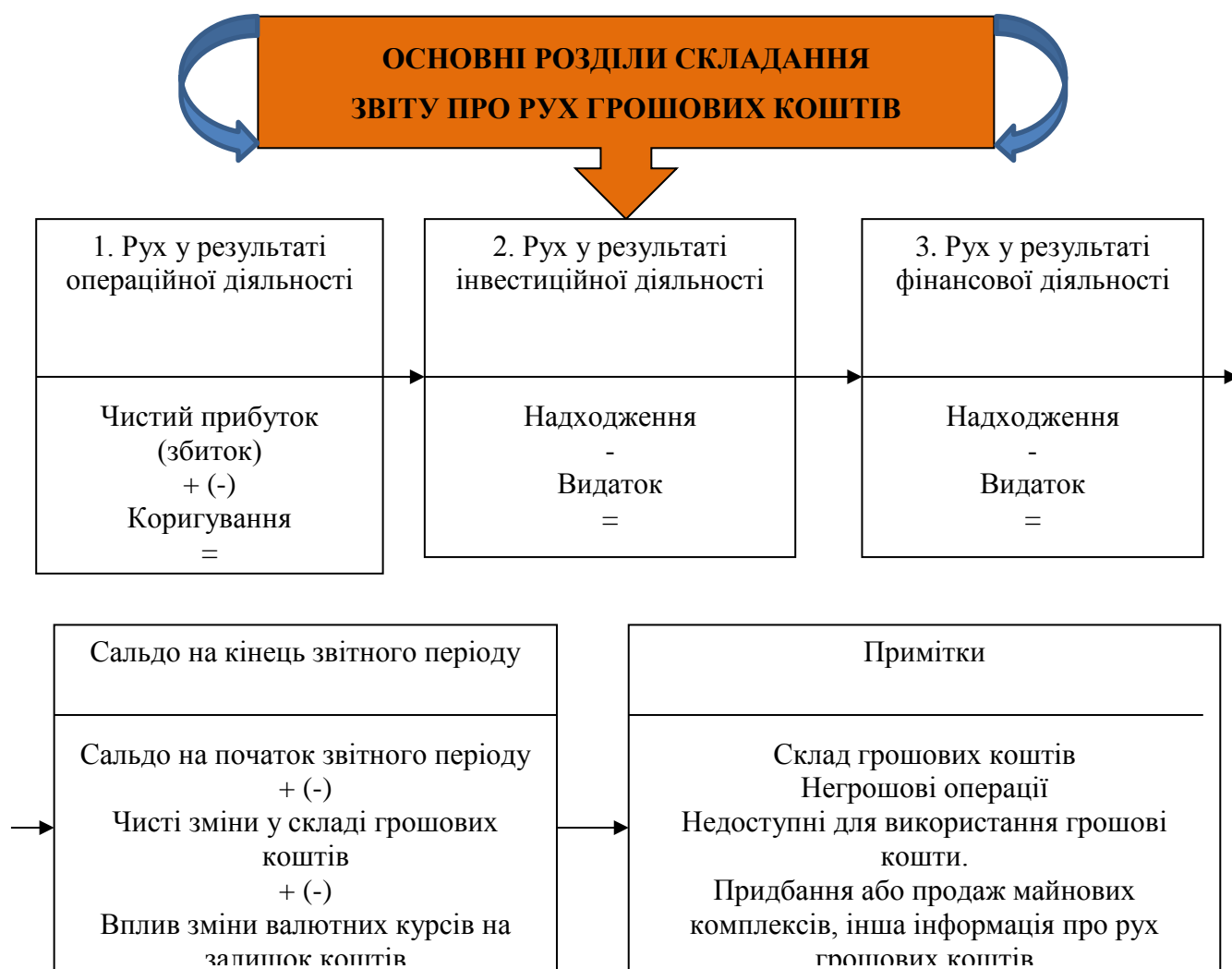

Рисунок 1.4. Технологія формування фінансових показників Звіту про рух грошових коштів згідно з НП(С)БО 1 [21].

Формування форми № 3 несе контрольну функцію, яка полягає у підтвердженні поданої інформації зміни у ГКЕ за принципом суттєвості (п. 4 НП(С)БО 1). Також важливими функціями звіту є – аналітична, адже форма № 3 складається для оцінки спроможності компанії створювати ГКЕ у процесі проведення бізнес-операцій, а також управлінська – для забезпечення можливості прийняття подальших правильних рішень в процесі управління фінансово-господарською діяльністю фірми на основі аналізу ГП. Крім того, дані звіту є корисними при утворенні моделі оцінки й дисконтування майбутніх ГК, що підвищує порівнянність звітних даних в довгостроковому періоді.

Важливо в нормативно-правовому регулюванні операцій з грошима виділяти методичний та організаційний рівні, які мають безпосередній вплив на порядок організації та методики обліку ГКЕ в поточному періоді (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

«Методичний та організаційний рівні нормативно-правового регулювання грошових коштів та їх еквівалентів

Рівні	Нормативно-правові акти	Сфера дії та правові засади регулювання
1	2	3
4 рівень – Методичний	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку № 291	Встановлює призначення і порядок ведення рахунків за методом подвійного запису в частині інформації про наявність і рух грошових активів підприємств (крім бюджетних установ та підприємств, які складають фінансову звітність за МСФЗ)
	Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні № 148	Визначає порядок ведення касових операцій у національній валюті України юридичними особами (крім банків)
	Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань № 879	Визначає порядок проведення інвентаризації грошових коштів та їх еквівалентів та оформлення її результатів
5 рівень – Організацій- ний	Наказ про облікову політику підприємства; робочий план рахунків для обліку грошових коштів та їх еквівалентів; наказ про проведення інвентаризації	Встановлює правила раціональної організації бухгалтерського обліку грошових коштів та їх еквівалентів відповідно до вимог нормативно-правових актів, які стосуються питань обліку даних активів, та розробки положень власної облікової політики, яка б не суперечила чинному законодавству й враховувала специфіку діяльності конкретного підприємства

*Сформовано на основі» [38]

Дані рівні забезпечують обліково-аналітичне відображення на рахунках бухгалтерії відповідно до чинної методики, узагальнюють своєчасну інформацію про наявність та зміни ГКЕ при проведенні розрахункових операцій та ін. Дотримання норм зазначених у табл. 1.3 правових актів робить можливим відповідності таким принципам обліку як повного висвітлення та послідовності.

Положенням № 148 визначає порядок проведення касових операцій СГД в національній валюті, визначаючи їх як: «операції суб'єктів господарювання між собою та з фізичними особами, пов'язані з прийманням і видачею готівки під час проведення розрахунків через касу з відображенням цих операцій у відповідних книгах обліку» [38]. У Положенні № 148 також зазначено, що СГД «здійснюють розрахунки готівкою між собою і з фізичними особами через касу як коштами, одержаними як готівкова виручка, так і коштами, одержаними із банків. Зазначені розрахунки проводяться також шляхом переказу готівки для сплати відповідних платежів» [38]. Зауважимо, що в п. 6 розділу II положення введені обмеження щодо грошових розрахунків протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами:

- «1) між собою – у розмірі до 10000 (десяти тисяч) гривень включно;
- 2) з фізичними особами – у розмірі до 50000 (п'ятдесяти тисяч) гривень включно» [38].

Положенням № 879 визначає порядок інвентаризації ГКЕ з метою контролю касової дисципліни та банківських розрахунків, з наступним оформлення її результатів та оцінкою в обліку нестач чи лишків, а далі – затвердженням керівником підприємства [40].

Таким чином, побудова ієрархічних таблиць (табл. 1.1-1.3) та виділення п'ять рівнів нормативно-правового регулювання обліку ГКЕ та пов'язаних з ними розрахунків, що дає можливість раціонально організувати основну облікову ділянку, посилити законодавчі норми введення обліку грошей та їх еквівалентів та їх відображення в звітності згідно з чинними вимогами міжнародних та національних стандартів обліку і звітності. Разом з тим, аналіз нормативної бази виявив неоднозначність законодавчих та облікових підходів щодо визначення електронних грошей та криптовалюти, тому дані питання потребують подальшого наукового обґрунтування.

Висновки до розділу 1

1. На основі проведеного аналізу економічної та нормативної літератури узагальнено, що економічну суть ГКЕ як об'єкта обліку і звітності передає визначення подане в НП(С)БО 1, оскільки визначає в складі грошей не лише готівку і депозити, як зазначається в МСБО 7, а доповнює його коштами на банківських рахунках. Вважаємо, що запропонована розширена поняття в національному стандарті охоплює повний економічний зміст поняття, адже частина грошей фірми, крім депозиту, можуть зберігатись чи утримуватись на інших рахунках в банківських установах, в тому числі і у різній валюті. Крім того, варто доповнити перелік коштами, які обліковуються у чекових книгах, електронними грошима тощо.

2. Потребує уточнення поняття «еквіваленти грошових коштів», адже роль еквівалента ГК можуть відігравати лише високоліквідні фінансові інвестиції з різним ступенем ризику, але обов'язково поточні, тобто які можуть бути перетворені на ГК в короткий термін та використанні для розрахунків за поточними операціями суб'єкта господарювання. Відзначимо, що МСБО 7 не обмежують еквіваленти фінансовими інвестиціями, хоча капітальні інвестиції недоречно відносити в склад високоліквідних поточних активів. Важко піддаються визначенню високоліквідних з низьким ступенем ризику і інтелектуальні інвестиції, тобто майнові права інтелектуальної власності (права на винахід, оформлені документально технічні та комерційні знання, ноу-хау).

3. Під впливом технологічних змін в безготівкових розрахункових операціях, виникають нові облікові об'єкти, які є частиною платіжних засобів підприємства. Інтеграція платіжної системи України до європейських стандартів, зокрема шляхом законодавчого врегулювання, вказує на необхідність до таких об'єктів обліку віднести електронні гроші, цифрові гроші і криптовалюту, хоча методологічні підходи у них різні, ці активи є безперечно сучасними засобами платежу і обміну, що визначає їх в категорію ГКЕ.

4. Досліджено, що грошовий обіг поділяється на дві сфери: готівковий та безготівковий обіг (рух готівки). На наш погляд, безготівковий грошовий обіг має значні переваги над готівковим і тому є набагато ефективнішим і доцільнішим як для суспільства в цілому, так і для кожного суб'єкта господарювання. Переважання цієї частини грошового обороту зумовлено насамперед дешевизною використання безготівкових грошей, а отже, вигідністю таких розрахунків для економічних суб'єктів. Однак повністю виключити використання готівки при здійсненні господарської діяльності на даному етапі розвитку суспільства не можливо.

5. Варто відзначити, що з 2021 року електронні та цифрові гроші прирівнюються до грошових коштів в Україні відповідно до ст. 3 розд. I Закону України «Про платіжні послуги», який спрямований на модернізацію і подальший інноваційний розвиток українського платіжного ринку. З утворенням криптовалюти у 2008 р., поза межами класичної грошової системи на основі попиту і пропозиції була реалізована ідея електронної валюти. Даний грошовий засіб не має прив'язки до єдиного емітента і тим самим, не підкріплений зобов'язанням емітента вираженням у реальних грошах.

6. Криптовалюта в Україні відноситься за правовим статусом до об'єктів нематеріальних активів. Разом з тим, спостерігається певне заземлення їх використання в якості оплати та стрімке зростання попиту, особливо в період економічної кризи під впливом пандемії COVID-19 у 2019-2021 рр. та надзвичайних подій, пов'язаних з російською агресією у 2022 році. Тож в майбутньому ці засоби платежу зможуть частково замінити традиційну валюту в цивільно-правових договорах, а, отже, за своїм економічним і юридичним змістом набути статусу аналогу електронних грошей.

7. Побудовано ієрархічну систему та виділення п'ять рівнів нормативно-правового регулювання обліку ГКЕ, що дає можливість раціонально організувати основну облікову ділянку, посилити законодавчі норми введення обліку грошей та їх еквівалентів та їх відображення в звітності згідно з чинними вимогами міжнародних та національних стандартів обліку і звітності.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ГРОШОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організація та методика обліку касових операцій

В ринкових умовах гроші є основним джерелом утворення господарських засобів компанії та необхідною умовою проведення бізнес-операцій у будь-якій формі платежу. Разом з тим, обліково-аналітичне забезпечення управління грошовими коштами й їх еквівалентами є основним напрямом адміністративної роботи в частині раціонального розподілу грошових потоків за видами діяльності СГД та налагодження напрямів постійного поповнення обігових коштів з метою уникнення економічних ризиків і загроз в поточній діяльності та за умов кризи, підтримки ліквідності і платоспроможності фірми, фінансової незалежності та високого рівня оборотності ділової активності, а значить – прибутковості як основної підприємницької мети. Це все стає неможливим без чіткої, якісно і своєчасно сформованої та узагальненої достовірної інформації про ГКЕ за допомогою системи рахунків обліку і фінансових показників звітності.

Згідно з НП(С)БО 1 грошовими коштами вважається: «готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання» [21], відповідно до еквівалентів грошових коштів належать: «короткострокові високоліквідні *фінансові* інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості» [21].

Разом з тим, з модернізацією українського платіжного ринку і його подальшого інноваційного розвитку в складних соціально-економічних та політичних умовах прийнятим новим Законом № № 1591-IX до грошових коштів також включено «електронні гроші та цифрові гроші у випадках, передбачених цим Законом» [43].

Враховуючи вищезначене, зобразимо загальну схему обліку ГКЕ залежно від їх групуванням в нормативно-правовій базі та відображення цих об'єктів на рахунках бухгалтерського обліку (рис. 2.1).

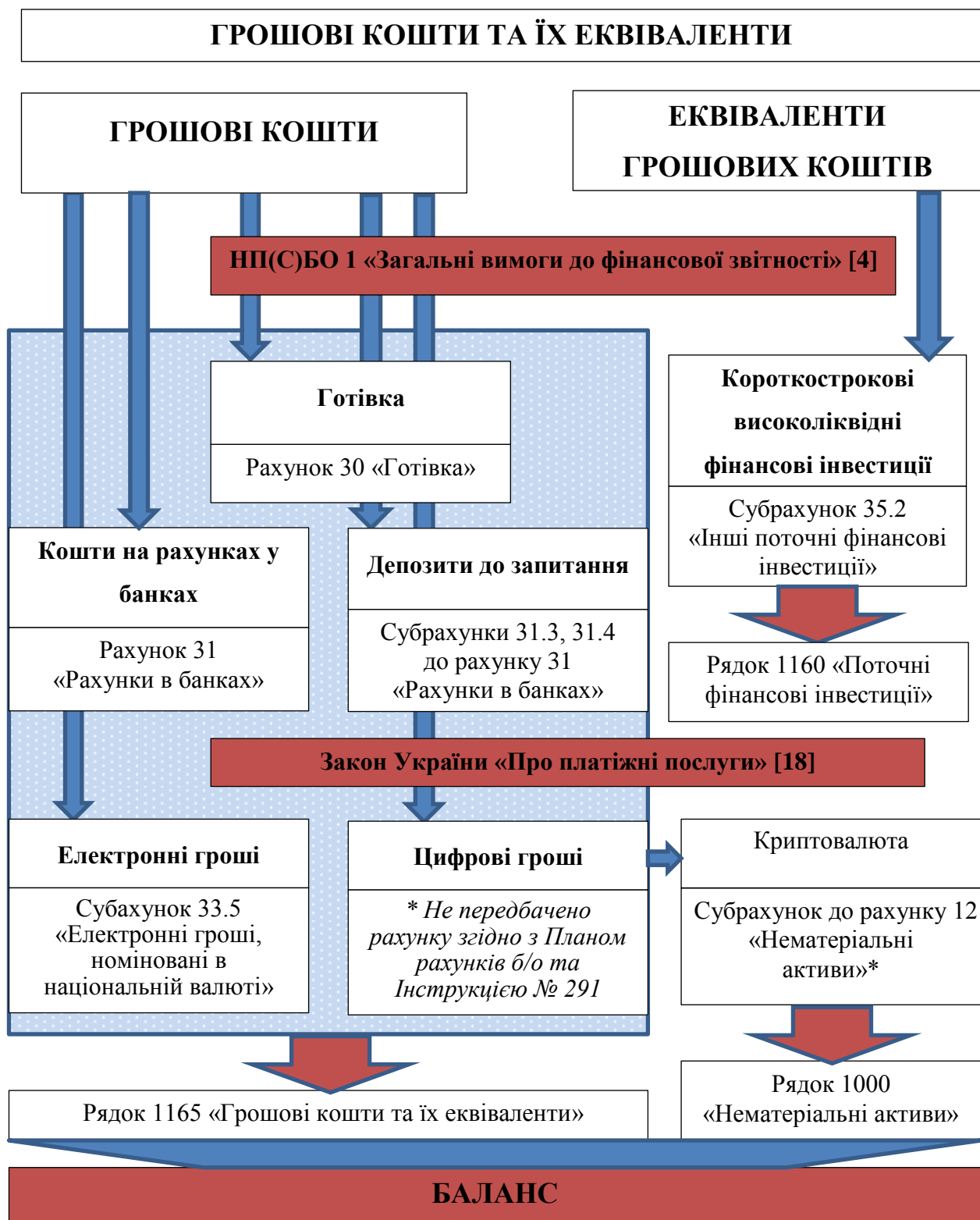

Рисунок 2.1. Узагальнена схема обліку грошових коштів та їх еквівалентів та відображення їх у звітності в Україні.

Як бачимо з рис. 2.1, готівка та пов'язані з нею касові розрахунки є складовою частиною облікової ділянки ГКЕ, оскільки відповідно до чинного законодавства грошові розрахунки СГД можуть здійснювати в готівковій та безготівковій формі.

Порядок зберігання та оформлення операцій з руху готівки на підприємстві через касу регулює затверджений НБУ нормативний документ «Положення про ведення касових операцій у національній валюті України» № 148 [38]. Дане Положення впроваджено у відповідності до Закону України «Про Національний банк України» [42] з метою забезпечення організації готівкового грошового обігу суб'єктів господарювання «та визначення порядку ведення касових операцій для... підприємств і організацій» [42] (п. 6 ст. 33 Закону № 679-XIV). Отже, Положення № 148 «визначає порядок ведення касових операцій у національній валюті України юридичними особами (крім банків) та їх відокремленими підрозділами незалежно від організаційно-правової форми та форми власності» [38].

Зазначений нормативний документ дає визначення готівки як: «грошові знаки національної валюти України (банкноти і монети, у тому числі розмінні, обігові, пам'ятні банкноти та монети, які є платіжними засобами)» [38].

З метою забезпечення готівки та проведення готівкових розрахунків СГД повинні мати відокремлене приміщення – касу, а їх керівники мають провести належне облаштування каси та забезпечити надійне зберігання готівкових коштів у ній. Якщо з вини керівників не були створені належні умови для схоронності готівкових коштів і грошових документів під час їх збереження і транспортування, то відповідно до п. 38 розділу IV вони несуть за це відповідальність у встановленому законодавством України порядку [38].

З причини збереження наявних готівкових грошових цінностей та задля проведення касових операцій наказом керівника СГД призначається матеріально-відповідальна особа – касир або особа, яка виконує його функції, з якою укладається договір про повну матеріальну відповідальність за збереження всіх прийнятих ним цінностей, попередньо ознайомивши його під

розписку з «Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» [38].

Грошові цінності, за які несе відповідальність касир, мають свої особливості і свій поділ, який відображається на рис. 2.2.

Рисунок 2.2. Грошові цінності, що можуть зберігатися у касі підприємства.

З метою контролю за схоронністю готівкових коштів та інших цінностей в касі СГД зобов'язані проводити інвентаризацію каси, в процесі якої можуть виникати відхилення (нестачі, надлишки) готівки та інших цінностей, на основі яких оформляється: «Акт про результати інвентаризації наявних коштів, що зберігаються» [38] (додаток 8 Положення № 148). За результатами інвентаризації грошових цінностей в касі визначається сума відхилень та з'ясовуються причини їх виникнення. В подальшому сума нестач готівки

відшкодовується, а її надлишок – оприбутковується в касі з наступним зарахуванням цієї суми у дохід фірми.

У процесі практичної діяльності майже усі підприємства стикаються із готівковими розрахунками. Готівкові розрахунки – платежі готівкою підприємств (підприємців) та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

Відзначимо, що основну відповідальність за дотриманням порядку ведення операцій з готівкою несуть керівники суб'єктів господарювання. При цьому важливо звернути увагу на порядок дотримання термінів здачі готівкової виручки та дотримання законодавчих вимог до організації готівкових розрахунків, адже штрафи відповідно до ст. 163 прим. 15 Кодексу про адміністративні правопорушення коливаються від 100 до 200 НМДГ [38].

Гранична сума готівкового розрахунку протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами для СГД встановлюється відповідною постановою Правління Національного банку України і складає: між собою – у розмірі до 10000 гривень; з фізичними особами – у розмірі до 50000 гривень (п. 6 розділу II Постанови № 148 [38]). Цим же нормативним документом визначено, що: «...Платежі понад установлені граничні суми проводяться через надавачів платіжних послуг шляхом переказу коштів із рахунку на рахунок або внесення коштів до кас надавачів платіжних послуг для подальшого їх переказу на рахунки. Кількість суб'єктів господарювання та фізичних осіб, з якими здійснюються готівкові розрахунки, протягом дня не обмежується» [38].

Для дотримання вище вказаних обмежень необхідно проводити щоденний контроль руху готівки в касі на підставі касових і розрахункових документів СГД. Варто відзначити, що обмеження не поширюється на:

– «використання коштів, виданих на відрядження» [38] (за виключенням придбання за готівку ТМЦ, робіт, послуг підзвітною особою);

– готівкові розрахунки з держбюджетними цільовими фондами, на благодійництво тощо (п. 8 Положення № 148).

Отже, організація обліку готівки та грошових цінностей в касі полягає у цілеспрямованому впорядкуванню технології збирання первинної інформації, її своєчасної обробки та відображення в системі рахунків бухобліку, а також посиленню оперативного контролю за дотриманням касової дисципліни та готівкових розрахунків відповідно до встановлених вимог нормативних документів.

Правильна побудова обліку передбачає чіткий порядок документального оформлення збереження та руху готівки в касі. З цією метою призначається відповідальний за виписку прибуткових і видаткових касових ордерів і ведення журналу їх реєстрації (рис. 2.2). Далі згідно з графіком у бухгалтерію подається звіти касира, де у встановленому порядку, після їх перевірки, вносять дані на рахунки бухгалтерського обліку та заповнюють журнал 1 за кредитом рахунку 30 «Готівка», відомість 1.1 за дебетом рахунку 30 або електронні реєстри, які їх заміняють при автоматизованій формі обліку.

Таким чином, узагальнені дані про наявність і рух готівки та грошових цінностей у касі відображаються на рахунку 30 «Готівка», що має такі субрахунки: 30.1 «Готівка в національній валюті» [9];

30.2 «Готівка в іноземній валюті» [9].

Відповідно до Інструкції № 291: «за дебетом рахунку 30 «Готівка» відображається надходження грошових коштів у касу підприємства, за кредитом – виплата грошових коштів із каси підприємства» [9].

У касу підприємства готівка зазвичай потрапляє таким шляхом:

- з поточного рахунку в банку (Дт 30.1, 30.2 Кт 31);
- інші надходження готівки в національній і/або іноземній валюті (повернення невикористаного авансу, виданого на відрядження; оплата завданих матеріальних збитків, штрафів, пені; сплата товарів, робіт, послуг тощо) (Дт 30.1, 30.2 Кт 36, 37).

Відзначимо, що з 1 березня 2022 р. діють нові обмеження замість повної заборони на видачу готівкових коштів з рахунку клієнта в іноземній валюті обсягом до 30 тис. грн на день.

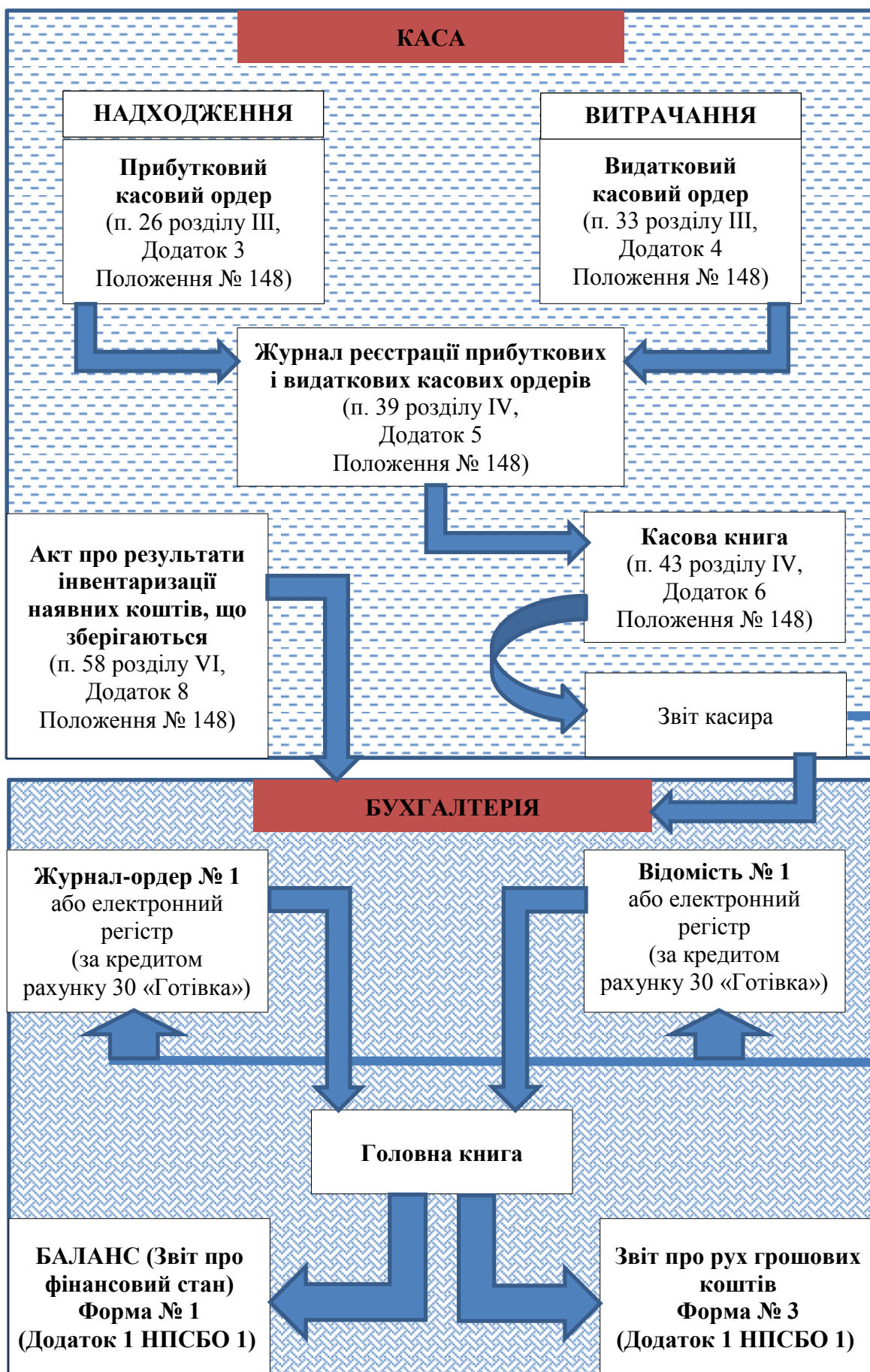

Рисунок 2.3. Документальний та зведений облік касових операцій.

Крім того, готівкова іноземна валюта має суто цільове призначення і повинна використовуватись виключно за напрямом, на який її було отримано.

Згідно з п. 19 розділу II Положення № 148, готівка в національній валюті під звіт або на відрядження відповідно до законодавства України, тобто у зручний спосіб – через касу або з поточного рахунку банку із застосуванням корпоративного електронного платіжного засобу (або особистого електронного платіжного засобу), без оприбуткування в касі.

Відзначимо також, що відповідно до чинного законодавства, підзвітні особи не можуть отримати готівку в іноземній валюті на відрядження безпосередньо в установі банку, міняючи касу юридичної особи.

Банк здійснює видачу готівкової іноземної валюти уповноваженій особі з поточного рахунку банку на підставі таких документів:

- «1) заяви на видачу готівки;
- 2) довіреності, виданої уповноваженому представнику підприємства на отримання і іноземної валюти в касі уповноваженого банку;
- 3) листа-розрахунку, який повинен містити відомості про операцію, для здійснення якої знімаються гроші з поточного рахунку» [53, с. 128].

Особливістю валютної готівки є те, що за період, поки іноземна валюта зберігається в касі, може змінитися курс валют, установлений НБУ. В такому випадку виникають курсові різниці, які слід обліковувати за правилами НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [23]. З цих причин, на дату здійснення розрахунків і на дату балансу суму іноземної готівки перераховують у гривні, а курсові різниці за даними бухгалтерських довідок відображають відповідно: у складі інших операційних доходів (витрат) або інших витрат (доходів) – для неопераційних курсових різниць.

Отже, раціональна організація обліку готівки передбачає наявність наступних передумов: відповідне облаштування каси, дотримання касової дисципліни та посилення оперативного контролю, впорядкування документообігу руху готівки, впорядкована технологія обліку готівки на рахунках, зведення даних про готівку в облікових регістрах та звітності, тощо.

2.2. Облік грошових коштів на рахунках в банку та інші кошти

Через функціонування суб'єктів підприємництва в жорстких умовах пандемії та з настанням економічної кризи, що пов'язана з політичною ситуацією в Україні у зв'язку з російською агресією, важливе значення має збереження й налагодження нових бізнес-зв'язків, стабілізація наявних або створення інших прибуткових бізнес-процесів з метою стабілізації фінансово-економічного стану фірми і її виживання в надскладних соціально-політичних умовах. Віддалена робота орієнтована на безконтактне ведення діяльності з високими технологічними можливостями, тому безготівкова форма розрахунків дає змогу розвивати бізнес кожного учасника ринку на основі цифровізації господарських процесів. На нашу думку, використання безготівкових розрахунків знижує потребу в готівці, забезпечує їх збереження та ефективно використання під багатостороннім контролем. Безготівкові операції через банківські установи оптимізують та прискорюють грошовий обіг СГД та сприяють акумуляції вільних грошових коштів задля диверсифікації діяльності, збільшуючи ефективність економічної діяльності та розширюючи грошові потоки фірми, тим самим підвищуючи платоспроможність підприємства та його фінансову стійкість.

Варто відзначити, що згідно з чинним законодавством України всі вільні грошові кошти підприємства повинні в обов'язковому порядку зберігатися в банку, причому підприємства можуть самостійно обирати установу банку, в якій зберігатимуться кошти. На сьогоднішній день законодавчо не обмежено кількість рахунків в банківських установах. Однак, винятком є рахунок для формування зареєстрованого (статутного) капіталу, оскільки для таких цілей СГД може відкрити лише один рахунок. Крім того, якщо внески у вигляді іноземної валюти, то вони можуть вноситись лише в безготівковій формі через банківський рахунок (п. 31 Положення № 2 [39]). Також лише один рахунок (поточний) відкривається для угоди про спільну діяльність без створення юридичної особи.

Під час відкриття поточного, платіжного рахунку СГД (крім фізосіб-підприємців) подає перелік осіб, які мають право розпоряджатися рахунком і підписувати платіжні інструкції.

Основними нормативно-правовими документами, які врегульовують дане питання є Закон України «Про банки і банківську діяльність» [33] та Інструкція про порядок відкриття та закриття рахунків [37].

Банки відкривають рахунки юридичним та фізичним особам поточні та депозитні рахунки (вклади) (табл. 2.1). Депозитний рахунок (вклад) відрізняється від поточного тим, що з нього не проводяться розрахункові операції. До того ж, відповідно до Інструкції № 162 до вкладних (депозитних) рахунків також належать: «...пенсійні депозитні рахунки, що відкриваються фізичним особам відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» для накопичення заощаджень на виплату пенсії» [37].

Таблиця 2.1

«Основні види банківських рахунків та їх визначення

ПОНЯТТЯ	ВИЗНАЧЕННЯ
банківські рахунки	рахунки, на яких обліковуються власні кошти, вимоги, зобов'язання банку стосовно його клієнтів і контрагентів та які дають можливість здійснювати переказ коштів за допомогою банківських платіжних інструментів [33]
поточний рахунок	рахунок (уключаючи рахунок із спеціальним режимом використання), що відкривається банком клієнту для зберігання коштів і виконання платіжних операцій відповідно до умов договору та вимог законодавства України [37]
розрахунковий рахунок	рахунок, що відкривається банком небанківському надавачу платіжних послуг, фінансовій установі, що має право на надання платіжних послуг, виключно для цілей забезпечення виконання платіжних операцій його користувачів [37]
вкладний (депозитний) рахунок	рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання коштів, що передаються клієнтом банку на встановлений строк або без зазначення такого строку під визначений процент (дохід) і підлягають поверненню відповідно до умов договору [37]

*Сформовано на основі» [37].

Безготівкові розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів (рис. 2.4). До них належать документи, що містять доручення та/або вимогу про перерахування коштів з рахунка платника на рахунок отримувача.

Грошові розрахунки здійснюються готівкою або у різних формах та способах безготівкових платежів (рис. 2.4).

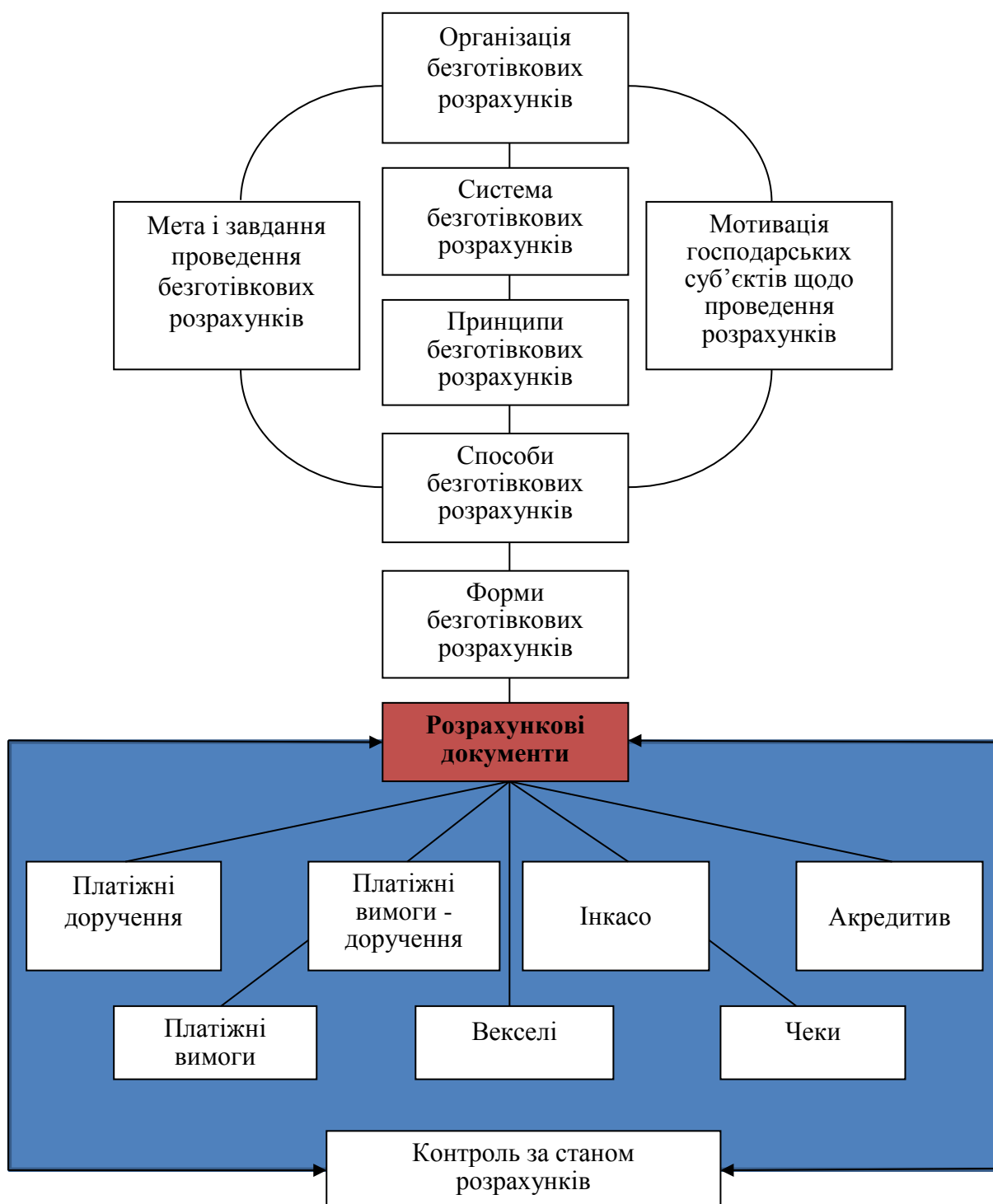

Рисунок 2.4. Взаємозв'язки між структурними компонентами системи безготівкових розрахунків.

Якщо у підприємства є технічна можливість, як на ПМК 12, то можна подавати в обслуговуючий банк розрахункові документи у електронному вигляді, використовуючи при цьому систему дистанційного обслуговування (програми-системи: «Клієнт – Банк», «Клієнт – Інтернет – Банк» тощо).

ПМК 12 активно використовує програмну систему «Клієнт-Банк» задіючи її для розрахунків із постачальниками і замовниками. Система «Клієнт-Банк» дозволяє фірмі керувати своїми коштами на рахунку через комп'ютер, установлений в офісі. Основною перевагою системи є мінімізація терміну оплати та економії часу, оскільки дає змогу проводити розрахункові операції й контролювати стан банківського рахунку прямо з офісу, не відвідуючи банк.

Іншим поширеним способом проведення грошових розрахунків є банківські платіжні картки. Їх можуть використовувати:

- 1) для здійснення безготівкових розрахунків;
- 2) для отримання готівки;
- 3) для видачі зарплатні працівникам [50].

У перших двох випадках використовуються корпоративні банківські платіжні картки, які здійснюють перерахування коштів на окремий банківський рахунок підприємства – картковий рахунок, а для виплати заплати використовують особисті картрахунки.

Для обліку операцій на поточному, валютному та інших рахунках в банку використовується рахунок 31 «Рахунки в банках» [9]. Він відкривається кожним СГД, який здійснює розрахункові банківські операції і має самостійний баланс. Відповідно до Інструкції № 291 дані про наявність і рух грошових коштів в банку (банках) відображається за допомогою таких субрахунків:

- «311 "Поточні рахунки в національній валюті"
- 312 "Поточні рахунки в іноземній валюті"
- 313 "Інші рахунки в банку в національній валюті"
- 314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті"
- 315 "Спеціальні рахунки в національній валюті"
- 316 "Спеціальні рахунки в іноземній валюті"» [9].

Обліковий цикл відображення операцій з грошима на рахунках в банку зображено на рис. 2.5.

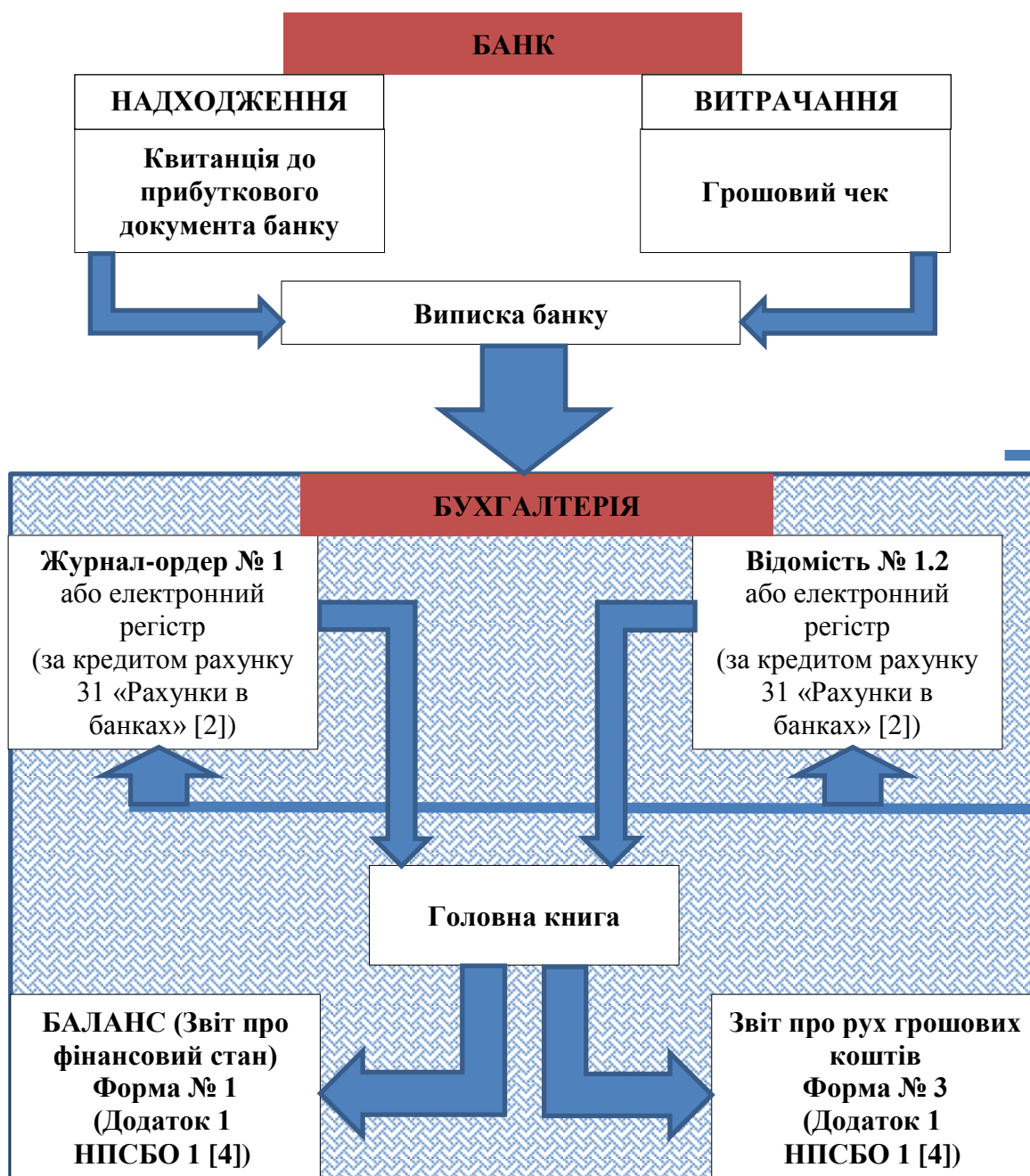

Рисунок 2.5. Документальний та зведений облік касових операцій.

Підприємства, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, відкривають рахунки в іноземній валюті і проводять безготівкові розрахунки, як правило, також у валюті. Для кожного найменування іноземної валюти (долар США, Євро та ін.) викривається окремий рахунок в банку.

Важливою ділянкою в організації та методиці обліку валютних операцій є розрахунок курсових різниць та їх відображення на рахунках обліку і за окремими статтями звітності форми № 2. Відповідно до групування курсових різниць на рахунках та в звітності «розрізняють операційну та неопераційну курсову різницю» [9].

Звернемо увагу, що курсові різниці відповідно до НП(С)БО 21 [24]:

- за монетарними статтями – визначають курсові різниці (статті балансу щодо грошових коштів, їх еквівалентів, фінансових інвестицій, дебіторських і кредиторських зобов'язань за ЗЕД-контрактом – це рахунки 30.2, 31.2, 33.2, 36.2, 63.2 і субрахунки 351.2, 352.2, 377.2, 685.2) [31];
- за немонетарними статтями – курсові різниці не виникають і їх не розраховують (субрахунки 371.2, 681.2, 362.2, 632.2, 372.2) [23].

Між тим, як відзначає В. М. Помулев: «П(С)БО 21 не містить прямої норми щодо обліку немонетарних статей, які перетворились в монетарні, і навпаки, зокрема, щодо визначення по них курсових різниць» [31]. Разом з тим, такі невизначені ситуації на практиці можуть виникати у разі:

1) видачі коштів підзвітній особі в іноземній валюті, якщо є невикористаний або перевищений аванс підзвітних сум – тоді сума повернення повинна оцінюватись як монетарна стаття, а отже, виникає курсова різниця;

2) при поверненні виданих (отриманих) авансів в іноземній валюті нерезиденту (нерезидента) з причин розірвання контракту чи інших непередбачуваних обставин взаємодії з іноземними контрагентами

Вихід із ситуації, коли стаття з немонетарної перетворюється на монетарну, запропоновано В. М. Помулевим, а саме: «заборгованість нерезидента (нерезиденту) ... слід перераховувати за курсом на дату балансу (якщо дата балансу передуює даті повернення коштів) і на дату повернення коштів, та визначати курсові різниці» [31].

Теоретичні засади п. 3 розділу I НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [21] та зміст форми № 3 розділяє діяльність СГД,

поділяючи її на три види: «операційну, інвестиційну та фінансову» [21].

Таблиця 2.2

«Відображення курсових різниць залежно від виду діяльності і типу змін

Види діяльності (статті балансу)	При зростанні валютного курсу $BK_t > BK_{t-1}$	При зниженні валютного курсу $BK_t < BK_{t-1}$
1	2	3
При використанні для обліку витрат рахунків 9 класу		
Операційна (активи)	714 "Дохід від операційної курсової різниці"	945 "Втрати від операційної курсової різниці"
Операційна (пасиви)	945 "Втрати від операційної курсової різниці"	714 "Дохід від операційної курсової різниці"
Неопераційна (активи)	744 "Дохід від неопераційної курсової різниці"	974 "Втрати від неопераційної курсової різниці"
Неопераційна (пасиви)	974 "Втрати від неопераційної курсової різниці"	744 "Дохід від неопераційної курсової різниці"

* Сформовано на основі» [31]

Вважаємо, що відповідно до розподілу видів діяльності і типу змін (табл. 2.2) курсові різниці також повинні стосуватись: операційної діяльності – операційні курсові різниці, фінансової – курсові різниці від фінансових операцій, інвестиційної – інвестиційні курсові різниці. На жаль, за діючою методикою обліку курсових різниць не має прив'язки до фінансових й інвестиційних операцій, а їх результати (позитивна чи негативна курсова різниця) узагальнюються як неопераційні – в межах субрахунків 71.4 «Дохід від операційної курсової різниці» [9] та 94.5 «Втрати від операційної курсової різниці» [9] та групуються у формі № 2 за статтями «Інші доходи» [21], «Інші витрати» [21]. Стосовно курсових різниць в межах операційної діяльності, то чинна методика визначення різниць в обліку за монетарними статтями звітності повністю відповідає принципу нарахування [21]. На це в свій час звертали увагу ряд науковців З. В. Задорожний [5], Я. Д. Крупка, І. В. Мельничук [12], Г. В. Нашкерська [25], В. М. Помулева [31]. Відтак, з метою посилення аналітичності інформації пропонуємо внести зміни і розділити означену в НП(С)БО неопераційну курсову різницю в розрізі інвестиційних та фінансових доходів і витрат від зміни курсу валют на момент їх оцінки.

Відповідно до Закону України «Про платіжні послуги» [43] поняття грошових коштів є більш модернізованим та інноваційним «електронні гроші та цифрові гроші у випадках, передбачених цим Законом» [43].

Поняття «цифрові гроші», «електронні гроші», «віртуальні гроші» як об'єкти обліку є новими і поки не мають достатнього теоретичного та практичного підґрунтя для означення єдиного підходу в відображенні цих активів це на рахунках обліку і в звітності.

Міжнародні органи регулювання і контролю в даній сфері в своїх офіційних документах визначають, що це не тотожні поняття. Таке означення їх відмінностей та розмежування цих облікових категорій є в Директиві ЄС [55] та в Рекомендаціях FATF (укр. Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей) [47; 57]. Зокрема, FATF зазначає, що: «Цифрова валюта може означати цифрове представлення віртуальної валюти (non-fiat) або електронних грошей (fiat), і тому часто використовується як синоніма з терміном віртуальна валюта» [57]. Виходячи з цього, поняття «цифрова валюта» вміщує в собі такі категорії як віртуальна валюта, в тому числі крипто валюта, і електронні гроші (рис. 2.6).

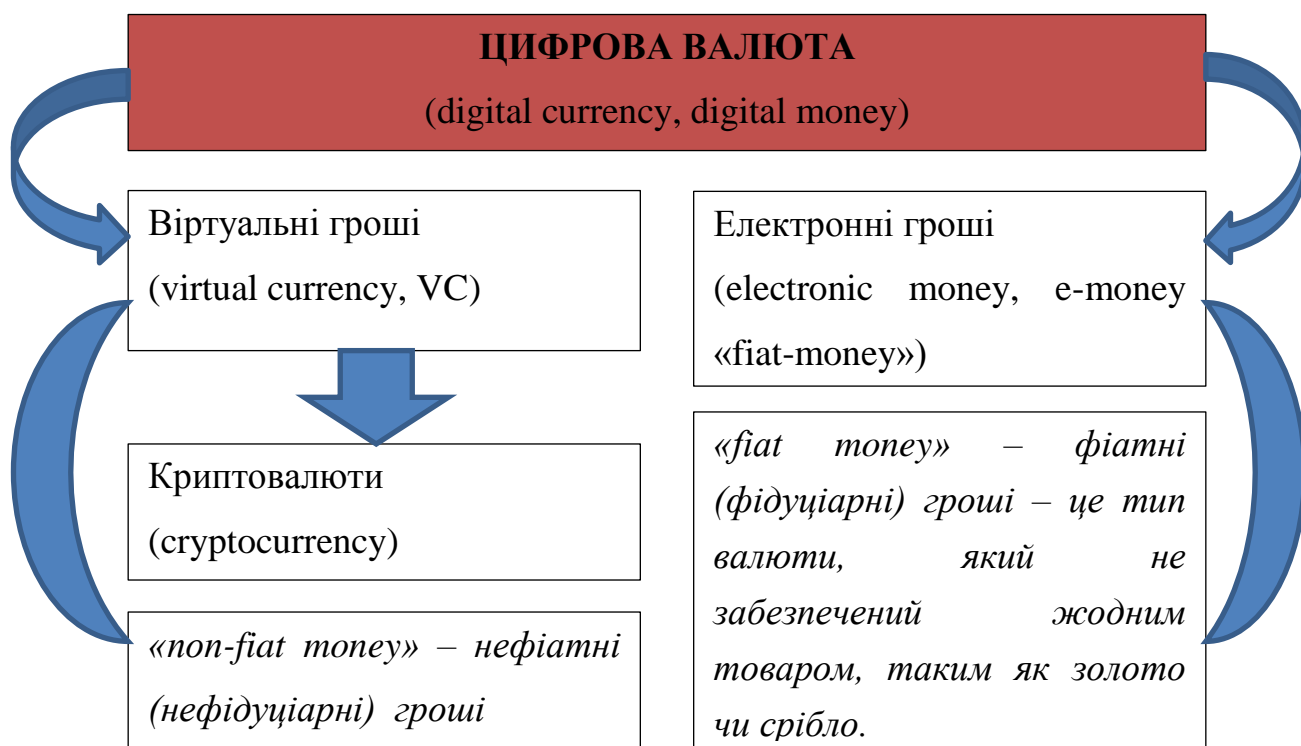

Рисунок 2.6. Визначення сутності та взаємозв'язків облікових категорій «цифрова валюта», «криптовалюта» та «електронні гроші».

Нормативно-інструктивне законодавство в сфері обліку визначає електронні гроші як: «одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі» [9].

Не визнаються електронними грошима картки з передоплатою для одноцільового використання – картки АЗС, квитки для проїзду в міському транспорті, дисконтні карти, тобто, «які приймаються як засіб платежу виключно їх емітентами» [9].

Згідно з Інструкцією 291 облік зазначених об'єктів ведеться на субрахунку 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» [9], на якому: «відображаються операції з електронними грошима, які здійснюються комерційними агентами та користувачами, відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України та правил використання електронних грошей, узгоджених з Національним банком України» [9].

Зауважимо, що довгий час в Україні не було затверджено правовий статус криптовалют, з 2014 р. їх визначали як «грошовий сурогат» [48], оскільки, як вже, зазначалось, ці цифрові гроші не мають фідуціарного забезпечення їх реальної вартості, а основані на специфічній технології шифрування інформації та їх емітент не несе зобов'язання щодо їх погашення, на відміну від електронних грошей, які визнаються як традиційний платіжний інструмент, забезпечений готівковими або безготівковими ГКЕ, а їх емітент має зобов'язання щодо конвертації їх вартості у традиційні платіжні засоби [49].

На цей час правовий статус віртуальних активів, в тому числі криптовалют, визначає Закон України «Про віртуальні активи» [35], який був прийнятий 17.02.2022 р., однак не набрав чинності, оскільки, як визначено в його прикінцевих положеннях – «Закон набирає чинності з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами» [35]. Наразі це базовий нормативний документ, який окреслює державну політику

щодо обігу віртуальних активів, визначає її регуляторів – НБУ та НКЦПФР, а також надає правовий захист користувачам й учасникам ринку віртуальних активів [6]. В Україні «під час здійснення операцій з віртуальними активами дотримуватися вимог цього Закону, законів України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про валюту і валютні операції», міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів, що регулюють оборот віртуальних активів» [35].

Закон України № 2074-IX визначає, що СГД, які проводять операції з криптовалютою, мають мати разову ліцензію (дозвіл) та певний статутний капітал, який визначається залежно від виду діяльності компаній.

Оподаткування операцій з криптоактивами СГД-резидента (крім юридичних осіб для яких це єдиний вид діяльності) базується на сплаті:

- в період пільгового режиму – 5% ПДФО + 1,5% Військовий збір;
- після пільгового режиму – 18% ПДФО + 1,5% Військовий збір [6].

Фізособи мають пільгу для податку на прибуток на п'ять років [6].

Майнери в процесі продажу створеної криптовалюти обкладається ставкою 5% ПДФО + 1,5% Військовий збір [6].

Порядок обліку криптовалюти виходив з того, що згідно з п. 1 ч. 1 ст. 1 Проекту Закону про обіг криптовалюти в Україні № 7183 [45] даний актив тлумачили як: «програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду)» [45]. До того ж, у законопроекті № 9083-1 пропонувалося визначати крипто валюту як правову форму нематеріального цифрового активу [3]. Тому для обліку криптоактивів було рекомендовано синтетичний рахунок 12, з введенням, наприклад, окремого субрахунку 128 «Криптоактив», що не суперечить існуючому Плану рахунків та Інструкції № 291 [9].

Цікавою є пропозиція А. С. Стовпової, яка рекомендує електронні гроші обліковувати на окремому рахунку 32 «Електронні гроші» [51], а також Л. М. Очеретько, що пропонує «за умови запровадження відкриття суб'єктами господарювання в банках України поточних рахунків з криптовалютою» [27] та з появою е-гривні змінити чинну облікову методику безготівкових розрахунків в частині відображення цифрових валют на доповнених субрахунках:

«317 – спеціальний рахунок в е-гривні;

318 – спеціальний рахунок в крипто валюті» [27].

На наш погляд, така пропозиція не може бути впроваджена, адже рахунок 31 має назву «Рахунки в банках» і за своїм наповненням повністю розкриває суть та групування інформації про рахунки СГД, виокремлюючи їх валюту – національну чи іноземну. Крім того, криптовалюта як різновид грошового сурогату визначається, юридично, статусом нематеріальних активів, адже за своєю правовою природою, не є валютною цінністю, «випускається (вводиться в обіг) не центральним банком держави, виготовляється з метою здійснення платежів/розрахунків, але при цьому заборонена (офіційно не дозволяється) для використання під час або для здійснення платежів/розрахунків» [3].

Вважаємо, що із зміною державної політики в сфері обігу цифрових грошей та надання їх означеного вище правового статусу, доцільно електронні гроші обліковувати відокремлено на субрахунку 33.5, а криптовалюту – на рахунку 12 як складову нематеріальних активів за діючою методикою або на субрахунку 35.3 як поточні високоліквідні фінансові інвестиції згідно з визначенням фінансового активу у НП(С)БО 13. Така пропозиція зміни методики входить з того, що якщо крипто валюту відносити до платіжних систем України, як визначено у 2022 році Законом України № № 1591-IX та Закон України № 2074-IX. До того, визначення ГКЕ полягає у високій ліквідності цих активів, тому відображення критовалюти на рахунку 12 «нематеріальні активи» не буде відповідати їх змісту, адже криптовалюта має змогу дуже швидко перетворюватись на гроші на рахунку.

2.3. Облік еквівалентів грошових коштів

У сучасних кризових політично-економічних умовах функціонування бізнес-одиниць України значно зростає увага користувачів звітності до здатності підприємства генерувати грошові кошти, які необхідні для підтримання його платоспроможності і ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності. Від достовірності отриманої користувачами інформації прямо залежать їх рішення. Тому дослідження високоліквідних активів, а саме грошових коштів і їх еквівалентів, на предмет їхнього відображення в обліково-аналітичній системі підприємства та в фінансовій звітності є дуже актуальним.

Відповідно до НП(С)БО 1: «Еквіваленти грошових коштів – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості [4], і дані активи згідно з цим документом і визначеною формою 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» [21] відноситься в склад статті «Грошові кошти та їх еквіваленти» (рядок 1165) [21]. Однак, Інструкція № 291 визначає еквіваленти грошових коштів в складі фінансових інвестицій за однойменним субрахунком 35.1 до рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції» [9].

Для того, щоб поточну фінансову інвестицію можна було визначити як ЕГК, вона повинна вільно конвертуватися у визначену суму грошових коштів і з незначним ризиком зміни вартості. Таким чином, поточна фінансова інвестиція визначається як еквівалент грошових коштів при умові короткострокового погашення, наприклад, протягом не більше трьох місяців з дати придбання (табл. 2.3). МСФЗ 7 та НП(С)БО 1 визначає, що інвестиції в інструменти власного капіталу не входять до складу еквівалентів грошових коштів [21], якщо вони не є за сутністю еквівалентами грошових коштів, наприклад, привілейовані акції, придбані протягом короткострокового періоду їх погашення і з визначеною датою викупу. Також в склад ЕГК можна віднести цінні папери, які легко конвертуються у певну суму грошових коштів (казначейські векселі, сертифікати, депозитні вклади тощо).

Таблиця 2.3

Класифікація депозитних рахунків

Тип депозиту	Строк	Рахунок у бухгалтерському обліку підприємства для грошових коштів на депозиті	Рахунок обліку процентів від депозиту
Короткостроковий	< 3 місяці*	351 "Еквіваленти грошових коштів"	733 "Інші доходи від фінансових операцій"
	від 3 до 12 місяців включно	352 "Інші поточні фінансові інвестиції"	
Довгостроковий	>12 місяців	143 "Інвестиції непов'язаним сторонам"***	
До запитання (інші поточні рахунки, крім основного)	—	313 "Інші рахунки в банку в національній валюті" 314 "Інші рахунки в банку в іноземній валюті"	719 "Інші доходи від операційної діяльності"****

* національні стандарти та Інструкція № 291 вимоги "3 місяці" не містять. Однак, в п. 7 МСБО 7 "Звіт про рух грошових коштів" інвестиція розглядається як еквівалент грошових коштів в разі короткого строку погашення, наприклад протягом не більше 3-х місяців з дати придбання;

** існує альтернативний варіант – рахунок 184 "Інші необоротні активи". Однак, за своєю суттю депозит більш подібний до фінансової інвестиції, так як він призводить до зростання власного капіталу за рахунок відсотків;

*** в Інструкції № 291 даний рахунок призначений для обліку процентів нарахованих на залишки коштів по поточним рахункам, які і є депозитами до запитання.

У формі 1 еквіваленти грошових коштів потрібно оцінювати «залежно від того, з якою метою їх утримують:

- якщо з метою перепродажу, то їх оцінюють за справедливою вартістю, яка являє собою суму, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами;
- якщо справедливу вартість неможливо визначити, то оцінка здійснюється за собівартістю з урахуванням зменшення корисності еквівалентів грошових коштів;
- якщо еквіваленти грошових коштів утримують до погашення, то на дату балансу їх оцінюють за амортизованою собівартістю» [53, с. 173].

Інформація про доходи і витрат від операцій з грошовими еквівалентами відображається у формі 2 «Звіт про фінансові результати». Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», дохід (за умови його достовірного визначення) у Звіті відображається у момент надходження еквівалентів грошових коштів, а витрати (за умови їх достовірної оцінки) – у момент їх вибуття. Дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від еквівалентів грошових коштів, відображаються у статті «Інші фінансові

доходи», дохід від реалізації еквівалентів – у статті «Інші доходи», а собівартість еквівалентів – у статті «Інші витрати» [21].

Таким чином, до ГКЕ підприємства відносяться необмежені для використання гроші у вигляді готівки та на поточних та інших рахунках, цифрові та електронні гроші, а також еквіваленти грошових коштів.

Висновки до розділу 2

1. Обґрунтовано, що раціональна організація обліку готівки передбачає наявність наступних передумов: відповідне облаштування каси, дотримання касової дисципліни та посилення оперативного контролю, впорядкування документообігу руху готівки, впорядкована технологія обліку готівки на рахунках, зведення даних про готівку в облікових регістрах та звітності, тощо.

2. Через функціонування суб'єктів підприємництва в жорстких умовах пандемії та з настанням економічної кризи, що пов'язана з політичною ситуацією в Україні у зв'язку з російською агресією, важливе значення має збереження наявних й налагодження нових бізнес-зв'язків і прибуткових бізнес-процесів з метою стабілізації фінансово-економічного стану фірми. На нашу думку, використання безготівкових розрахунків знижує потребу в готівці, забезпечує їх збереження та ефективне використання під багатостороннім контролем, оптимізують та прискорюють грошовий обіг СГД та сприяють акумуляції вільних грошових коштів задля диверсифікації діяльності.

3. Вважаємо, що відповідно до розподілу видів діяльності і типу змін курсові різниці також повинні стосуватись: операційної діяльності – операційні курсові різниці, фінансової – курсові різниці від фінансових операцій, інвестиційної – інвестиційні курсові різниці. Стосовно курсових різниць в межах операційної діяльності, то чинна методика визначення різниць в обліку за монетарними статтями звітності повністю відповідає принципу нарахування. Відтак, з метою посилення аналітичності інформації пропонуємо внести зміни і

розділити означену в НП(С)БО неопераційну курсову різницю в розрізі інвестиційних та фінансових доходів і втрат від зміни курсу валют на момент їх оцінки.

5. Відповідно до Закону України «Про платіжні послуги» [43] поняття грошових кошів є більш модернізованим та інноваційним «електронні гроші та цифрові гроші у випадках, передбачених цим Законом» [43]. Досліджено, що довгий час в Україні не було затверджено правовий статус криптовалют, з 2014 р. їх визначали як «грошовий сурогат» [48], оскільки, як вже, зазначалось, ці цифрові гроші не мають фідучіарного забезпечення їх реальної вартості, а оснований на специфічній технології шифрування інформації та їх емітент не несе зобов'язання щодо їх погашення, на відміну від електронних грошей, які визнаються як традиційний платіжний інструмент, забезпечений готівковими або безготівковими ГКЕ, а їх емітент має зобов'язання щодо конвертації їх вартості у традиційні платіжні засоби [49].

7. Вважаємо, що із зміною державної політики в сфері обігу цифрових грошей та надання їх означеного вище правового статусу, доцільно електронні гроші обліковувати відокремлено на субрахунку 33.5, а криптовалюту – на рахунку 12 як складову нематеріальних активів за діючою методикою або на субрахунку 35.3 як поточні високоліквідні фінансові інвестиції згідно з визначенням фінансового активу у НП(С)БО 13. Така пропозиція зміни методики входить з того, що якщо крипто валюту відносити до платіжних систем України, як визначено у 2022 році Законом України № № 1591-IX та Закон України № 2074-IX. До того, визначення ГКЕ полягає у високій ліквідності цих активів, тому відображення критовалюти на рахунку 12 «нематеріальні активи» не буде відповідати їх змісту, адже криптовалюта має змогу дуже швидко перетворюватись на гроші на рахунку

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА АУДИТУ ГРОШОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Методика аудиту грошових коштів та їх еквівалентів

Методика проведення аудиту є важливим елементом управління й контролю за фінансовим станом підприємства, оскільки дає достовірну оцінку фінансових показників у звітності відповідно до вимог законодавчо-правової бази. Суб'єкт господарювання самостійно визначає предмет і масштаб аудиторської перевірки, а аудитори відповідно до МСА встановлюють порядок ведення аудиту, окреслення мети й завдань, аудиторські процедури і робочі документи відповідно до програми аудиту. Для правильного розуміння предмету аудиту спільно із підприємством-замовником необхідно означити, що є об'єктом дослідження та порядок його здійснення.

Основною метою аудиту грошових ресурсів полягає в отриманні об'єктивних та достовірних даних про грошові ресурси фірми, відображені в звітності, а також висновки щодо правомірності та законності ведення операцій з готівкою, рухом коштів на рахунках в банках, наявності еквівалентів та їх вплив на фінансовий стан СГД.

Основним завданням аудиту ГКЕ – збирання інформації про грошові ресурси фірми, їх перевірка на достовірність та правдиве відображення згідно чинної методики та діючого законодавства і формування відповідних висновків і пропозицій щодо виправлення ситуації з наявними грошовими ресурсами для покращення залежних від грошей показників ліквідності, платоспроможності, фінансової залежності тощо.

Використання вище наведених мети, завдання та об'єктів дослідження обліково-аналітичної інформації, що є предметом аудиторського дослідження ГКЕ, дає змогу аудитору дотримуватись загальних принципів та стандартних норм аудиторської перевірки відповідно до МСА 200 «Мета та загальні принципи аудиторської перевірки» [18].

Рекомендується наступний порядок аудиту грошових коштів та їх еквівалентів (рис. 3.1). На початку аудиту виявляють фактичну наявність грошей, грошових документів і цінних паперів у касі підприємства-замовника шляхом проведення інвентаризації. Наступним етапом є перевірка дотримання чинного Порядку ведення касових операцій № 148 [38], тобто дотримання ліміту каси, визначення законності операцій з готівкою (дотримання правових і нормативних вимог щодо оформлення видачі та оприбуткування грошей в касу підприємства) та доцільності їх здійснення, а також роблять оцінку внутрішнього контролю. Далі перевіряють своєчасність та повноту операцій щодо внесення та використання грошей на поточному, валютному та інших рахунків підприємства-замовника в установах банку, а також визначити обґрунтованість та реальність сплачених рахунків, в тому числі за допомогою зустрічної перевірки, щоб не допустити випадки зловживання сумами грошей чи недостовірне їх використання. Закінчується аудит грошових ресурсів встановленням відповідностей узагальнення даних про гроші фірми на рахунках, призначених для обліку грошей – 30,31,33, а також цільового використання грошей як за касою, так і за банківськими рахунками.

Процес аудиту грошових ресурсів					
Укладення (поновлення) договору на проведення аудиту ГКЕ	Планування аудиту ГКЕ	Здійснення аудиту грошей та їх еквівалентів			Підготовка і підписання аудиторського висновку
		Вивчення, оцінка і тестування системи внутрішнього контролю за грошовими операціями та операціями з еквівалентами ГК	Підтвердження залишків готівки, грошей у банківських установах, еквівалентів ГК на рахунках бухгалтерського обліку	Заключні процедури аудиту ГКЕ	
Можуть бути здійснені як до, так і після дати складання Балансу (Звіту про фінансовий стан)			Здійснюються лише після дати складання бухгалтерського балансу		

Рисунок 3.1. Основні етапи процесу аудиту.

Після того, як аудитор визначив об'єкти і методи проведення перевірки й перелік необхідних аудиторських процедур, що дозволять встановити об'єктивну наявність, правову обґрунтованість дій з грошима та реальний стан фінансової дисципліни з питань дотримання законодавства щодо платіжних розрахунків, виконавець аудиту відповідно МСА 230 «Аудиторська документація» [46], МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» [17] повинен скласти робочу програму з описом відповідних аудиторських процедур та документів.

Програма аудиту – це документ, що містить: завдання аудиту для конкретного об'єкту (системи контролю певних господарських операцій, залишків на рахунках бухгалтерського обліку, циклу господарських операцій тощо); процедури, необхідні для виконання поставлених завдань; обсяги і терміни їх виконання. В програмі аудиту види, зміст та час проведення запланованих аудиторських процедур повинні співпадати з прийнятими до роботи показниками загального плану аудиту [16].

В практиці аудитори з метою скорочення витрат часу використовують стандартні програми перевірки за відповідними напрямками і об'єктами, які обов'язково підлягають коригуванню з врахуванням особливостей їх застосування в умовах конкретного підприємства, що значно підвищує якість планування, а також на цьому етапі аудитор повинен уважно протестувати та оцінки системи внутрішнього контролю для уникнення ризиків відповідно до МСА 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту» [17] (табл. 3.1).

Відзначимо, що в програму аудиту на вимогу підприємства-замовника або в процесі ідентифікованих та оцінених ризиків, що потребують додаткового вивчення, можуть вноситись зміни у план аудиторської перевірки навіть під час проведення аудиторських процедур підтвердження інформації в обліку і звітності. Всі зміни обов'язково документуються та вказують їх причини.

За результатами проведених аудиторських процедур відповідно до програми аудиту згідно з МСА 700-799 оформляється аудиторський висновок та звітність.

Таблиця 3.1

Програма аудиту грошових коштів та їх еквівалентів

№	Перелік аудиторських процедур	Виконавець	Індекс робочого документу	Примітки
1	2	3	4	5
1.	Перевірка дотримання ліміту та правильності оформлення касових первинних документів			
2.	Перевірка правильності оформлення первинних документів за платежами та розрахунками			
3.	Перевірка відповідності записів синтетичного й аналітичного обліку на рахунках 30,31,33 та субрахунку 35.1 записам у облікових регістрах, в Головній книзі та фінансовій звітності			
3.	Перевірка організації ведення аналітичного обліку готівкових та безготівкових розрахунків			
5.	Вивчення достовірності та правильності нарахування відсотків, доходів і втрат за депозитами та цінними паперами-еквівалентами грошових коштів			
6.	Перевірка документів з інвентаризації ГКЕ та ефективності внутрішньо-господарського контролю готівковки, грошових документів, грошей в банках та еквівалентів грошових коштів			
7	Узагальнення отриманої інформації			

На думку Н. Й. Радіонова, практика аудиторських перевірок показує, що основними типовими помилками в частині аудиту грошових ресурсів підприємства є наступні:

1. «Відсутність підписів у первинних касових документах» [46].
2. «Відсутність підтверджуючих документів для складання видаткових касових ордерів» [46].
3. «Несвоєчасне звітування за підзвітними сумами» [46].
4. «Перевищення залишків готівки в касі» [46].

5. «Недотримання ліміту розрахунків готівкою між юридичними особами» [46].
6. «Арифметичні помилки під час підрахунку оборотів» [46].
7. «Несвоєчасне оприбуткування в касу отриманої з банку готівки» [46].
8. «Перерахування грошових коштів безготівковим шляхом без підтверджуючих первинних документів» [46].

Вважаємо, що попри періодичну інвентаризацію каси на підприємстві, що досліджувалось, та щорічне проведення обов'язкової інвентаризації всіх активів, зобов'язань та капіталу перед скраданням річної фінансової звітності ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд», все ж система внутрішнього контролю є недостатньою і не досить досконалою.

Таким чином, пропонуємо керівництву ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» посилити внутрішній контроль за грошовими коштами та їх еквівалентами. Зокрема, рекомендуємо ввести посаду внутрішнього аудитора (ревізора), що дасть змогу контролювати законність і достовірність операцій в касі і на рахунках в банках, оскільки дана облікова ділянка є дуже складною й підлягає чіткому регулюванню з боку держави та інших фінансових регуляторів, а також дозволить давати оцінку стану і руху грошових коштів на фінансовий стан та результативність фірми.

Крім того, досліджуване підприємство як відокремлений підрозділ ТОВ «Тернопільбуд» не зобов'язане проходити обов'язкову аудиторську перевірку і підтверджувати аудиторським висновком його фінансову звітність. Однак, вважаємо за доцільне систематично користуватись послугами аудиторських фірм з метою консультування та перевірки й оцінки фінансового стану, адже це підвищить ступінь довіри від вище контролюючого органу та допоможе уникнути інформаційних ризиків та вчасно виявляти порушення законодавства.

3.2. Аналітичні процедури в аудиті грошових ресурсів з використанням звітності підприємства

В процесі аудиту співставляються фактичні записи щодо грошових коштів та їх еквівалентів підприємства-замовника з записами відповідно до діючої облікової методики та законодавчих норм, а також проводиться докладний аналіз відхилень та вноситься необхідні корективи і пропозиції для виправлення відображених даних. За таких умов вважаємо, що головним завданням внутрішнього аудиту ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» повинні бути вчасно виявленні розбіжності між законодавчо установленими й фактичними показниками грошових операцій за принципом суттєвості, оцінені фінансові показники, що мають відхилення, а також встановлення причин виявлених розбіжностей і обґрунтування шляхів їх усунення. Аналіз об'єктів аудиту дозволяє вирішити, як працює не тільки бухгалтерська служба, але й ефективність і результативність в цілому системи управління грошовими ресурсами та їх потоками за видами і розміщенням.

Проводячи аналіз грошових ресурсів ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд», їх питомої ваги і динаміки, порівняємо їх величини у двох-трьох звітних періодах та узагальнимо висновки щодо причин їх змін.

Використані аналітичні процедури в процесі перевірки ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» дало наступні результати:

- за 2019 р. грошові кошти та їх еквіваленти ПМК 12 в сумі оборотних активів фірми становили 31 тис. грн. або 0,19 %, відповідно оборотні активи – 16 554 тис. грн., а загальна сума активів – 17 990 тис. грн.;
- за 2020 р. грошові кошти та їх еквіваленти ПМК 12 в сумі оборотних активів фірми становили 108 тис. грн. або 0,76 %, що на 77 тис. грн. більше, ніж в аналогічному попередньому періоді з темпом приросту – 3,48, відповідно оборотні активи – 14 262 тис. грн., а загальна сума активів – 15 652 тис. грн.;

- за 2021 р. грошові кошти та їх еквіваленти ПМК 12 в сумі оборотних активів фірми становили 99 тис. грн. або 0,45 %, що на -9 тис. грн. менше, ніж в аналогічному попередньому періоді або на -8,33 %, відповідно оборотні активи становили 21 905 тис. грн., а загальна сума активів – 23 460 тис. грн. (Додаток А, Б).

Динаміку грошових коштів та їх еквівалентів ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» у 2019-2021 рр. представлено на рис. 3.2.

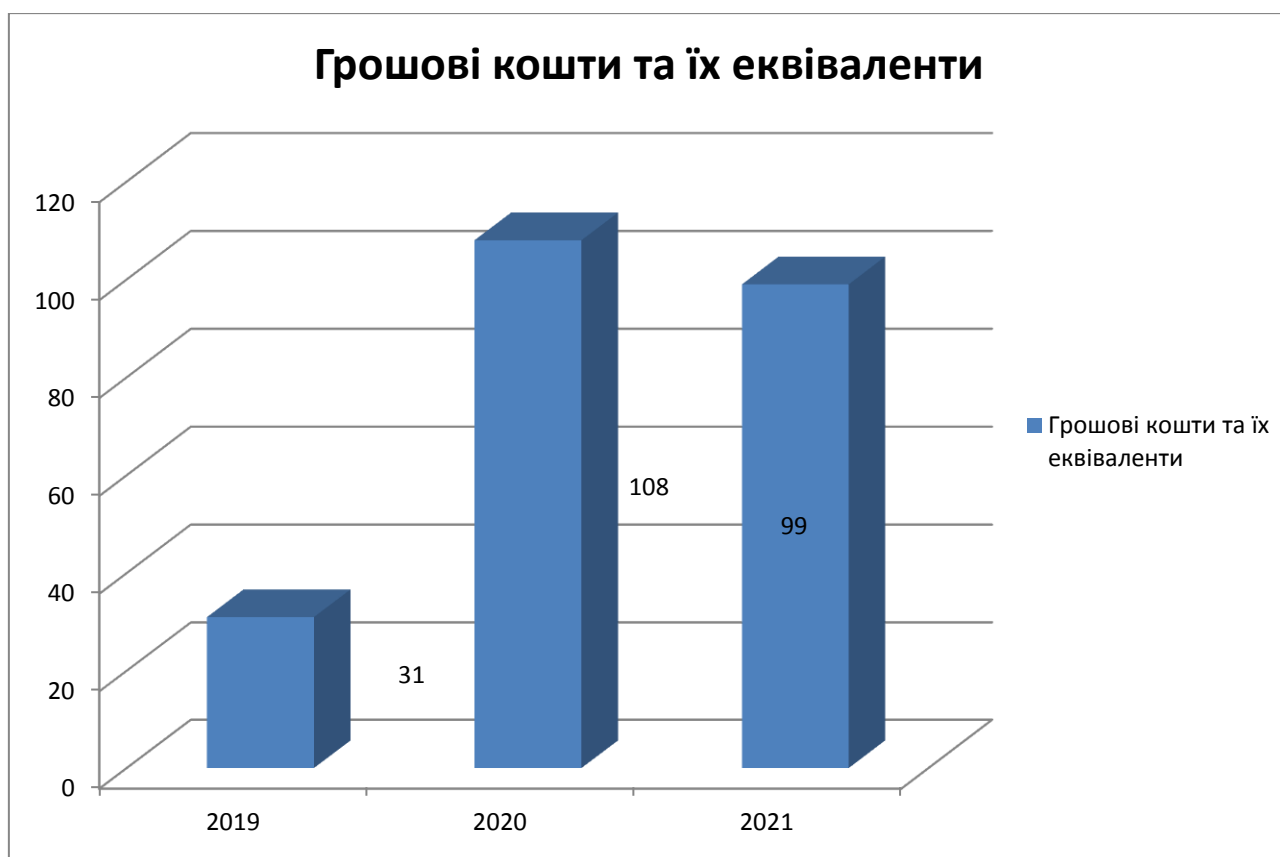

Рисунок 3.2. Динаміка грошових коштів та їх еквівалентів ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» за 2019-2021 рр.

Важливим етапом при аналізі обґрунтованості руху грошових ресурсів СГД та їх вплив на ефективність діяльності є вивчення грошових потоків. Інформація про рух грошових коштів корисна тим, що вона дає користувачам та аналітикам базу для оцінки якості управління підприємством та його спроможності залучати і використовувати ГКЕ.

Схема руху коштів ПМК 12 за непрямим методом подана у табл.3.1.

Таблиця 3.1

Аналіз руху грошових коштів на ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд»
за 2021 р. (непрямий метод)

Показники	Сума, тис.грн.
	2021 р.
ОПЕРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Притік коштів (надходження), в тому числі:	+2 610,5
- прибіток від звичайної діяльності до оподаткування;	2 386,8
- коригування на амортизацію необоротних активів	223,9
Відтік коштів (видаток):	0
ЧИСТИЙ РУХ КОШТІВ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	+2 610,5
ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Притік коштів (надходження):	0
Відтік коштів (видаток)), в тому числі:	-2 601,4
- придбання необоротних активів;	-389,1
- інші платежі	-2 212,3
ЧИСТИЙ РУХ КОШТІВ ВІД ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	-2 601,4
ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Притік коштів (надходження):	0
Відтік коштів (видаток)), в тому числі:	-9,1
- інші платежі	-9,1
ЧИСТИЙ РУХ КОШТІВ ВІД ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	-9,1
Залишок грошових коштів на кінець періоду	+98,9

За даними табл. 3.1 можна зробити висновки, що в залежності від структури грошових потоків ПМК 12 має позитивний стан руху грошей за видами діяльності, оскільки операційна діяльність принесла значні економічні вигоди у вигляді доходів від реалізації послуг, наданих будівельною організацією. Відтік грошових коштів у звітному періоді був пов'язаний з інвестиціями в необоротні активи та фінансовими вкладеннями, тобто гроші диверсифіковані за напрямками. Це означає, що кошти від операційної діяльності, зокрема від реалізації будівельних робіт і послуг (+2 387 тис. грн.), підприємство інвестувало в основне майно (-260,4 тис. грн.) та в фінансові

вкладення (9,1 тис. грн.), причому підприємству для здійснення інвестицій вистачає лише власних коштів, та їх залишок на кінець періоду складає 99 тис. грн.

Грошові кошти мають значний вплив на фінансовий стан фірми, оскільки від їх достатності та структури залежить фінансова незалежність, а також платоспроможність. Використовуючи фінансову звітність ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» за 2019-2021 рр., зробимо аналіз ліквідності та платоспроможності. Результати відобразимо у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Показники ліквідності та платоспроможності ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд»
за 2019-2021 рр.

№ н/п	Показники	За період (рік)			Відхилення	
		2019	2020	2021	абсолютне	відносне%
1.	Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	1,41	1,77	1,67	-0,10	-5,65
2.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,40	1,76	1,66	-0,10	-5,68
3.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,003	0,013	0,005	-0,008	-61,54
4.	Власний оборотний капітал, тис. грн.	4793	6212	8795	+2583	+41,58
5.	Коефіцієнт маневреності оборотного капіталу	0,01	0,02	0,01	-0,01	-50,00

Коефіцієнт загальної ліквідності ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» дорівнює 1,67 у 2021 р, хоча даний показник зменшився відносно 2020 року на -5,65 %. Такий стан покриття поточних зобов'язань відповідає нормативному значенню і майже вдвічі перевищує їх.

Коефіцієнт швидкої ліквідності у 2021 році становить 1,66, що на 0,1 пункт менше, ніж у попередньому році. Такий показник показує, яку частину поточної заборгованості ПМК 12 може покрити в найближчій перспективі за умови повного погашення дебіторської заборгованості. В досліджуваному підприємстві є достатній рівень оборотних коштів для погашення поточних зобов'язань.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує негайну платоспроможність підприємства і показує, яку частину поточної заборгованості може покрити ПМК 12 за рахунок грошових коштів та їх еквівалентів. На даному підприємстві цей показник є значно нижчим за нормативне значення (0,2-0,35) і, крім того, має тенденцію до зниження в динаміці, що є негативним моментом в забезпеченні достатнього рівня грошей. Для підвищення рівня поточної ліквідності ПМК 12 необхідно сприяти зростанню забезпеченості власними грошовими коштами, для чого доцільно погасити дебіторську заборгованість й обґрунтовано знизити рівень запасів.

Аналіз фінансової стійкості СГД здійснюється за показниками форми 1 «Баланс (звіту про фінансовий стан)» (Додатки А, Б). Показники фінансової стійкості характеризують структуру джерел утворення господарських засобів ПМК 12, ступінь фінансової незалежності будівельної організації від зовнішніх джерел фінансування.

Відобразимо показники фінансової стійкості ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» у таб.3.3, використовуючи систему показників, щоб оцінити здатність фірми бути платоспроможною на довгострокову перспективу.

Таблиця 3.3

Показники фінансової стійкості ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд»

за 2019-2021 рр.

№ з/п	Показники	За період (рік)			Відхилення	
		2019	2020	2021	абсолютне	відносне %
1.	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,35	0,49	0,44	-0,05	-10,20
2.	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,65	0,51	0,56	+0,05	+9,80
3.	Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	1,89	1,06	1,27	+0,21	+19,81
4.	Коефіцієнт фінансової залежності	2,89	2,06	2,27	+0,21	+10,19
5.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,77	0,82	0,85	+0,03	+3,66
6.	Коефіцієнт інвестування	3,89	4,88	7,44	+2,56	+52,46

Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) ПМК 12 у 2021 році є наближеним до критичного рівня (0,5) і становить 0,44 або на 44% забезпечене майно фірми за рахунок власного капіталу, хоча зменшився на 0,05 пунктів в порівнянні із 2020 роком. Зменшення значення коефіцієнта означає збільшення позик та заборгованостей в підприємства, а отже виникає ризик збільшення неплатоспроможності. Тому рекомендуємо ПМК 12 зменшити поточні зобов'язання в майбутніх періодах. Тим більше, що коефіцієнт концентрації залученого капіталу ПМК 12 показує, що частина активів фірми (56 %) фінансується за рахунок залученого капіталу (заборгованостей). На даному підприємстві цей коефіцієнт має тенденцію до покращення ситуації з фінансуванням і платоспроможністю, але в порівнянні із 2020 роком все ж збільшився на 0,05 пунктів, хоча є наближеним до норми 0,2-0,5. Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу, який в нормі має мати значення менше 1, на досліджуваному ПМК 12 становить 1,27, що свідчить про перевищення ліміту залучення зовнішніх джерел фінансування.

Крім того, коефіцієнт фінансової залежності, що є оберненим до коефіцієнта автономії, показує його високе значення протягом досліджуваного періоду від 2,06-2,89, хоча в поточному періоді він має значення 2,27 і свідчить про збільшення залучених коштів на 1 грн. вкладеного власного капіталу.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу, показує яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні кошти, а яка частина капіталізована [49]. На ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» маневреність власного капіталу на 2021 рік дуже висока 0,85, така сама ситуація і в попередніх періодах (0,77-0,82), що означає потенційну можливість реінвестування власного капіталу для фінансування необоротних і оборотних активів. Це ми спостерігали, розраховуючи коефіцієнти інвестування, який показує що на ПМК 12 велика частина необоротних активів фінансується за рахунок власного капіталу, даний показник має високе значення і в 4-7 разів перевищують можливості власного капіталу в фінансуванні основного майна.

Аналізуючи показники фінансової стійкості ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд», можна стверджувати що підприємство має високий рівень поточних зобовязань та заборгованостей, високу концентрацію власних оборотних коштів в запасах та дебіторській заборгованості, але низьку частку в оборотних ліквідних активах грошових коштів та їх еквівалентів. Тому ПМК 12 потрібно звернути увагу на низький рівень абсолютної ліквідності та критичний рівень платоспроможності, хоча додатковий аналіз фінансової стійкості ПМК 12 показав, що на довгострокову перспективу платоспроможність має високі потенційні можливості і достатній рівень власного капіталу для проведення фінансування необоротних і оборотних активів. Тому доцільно знизити рівень поточних заборгованостей та зменшити рівень дебіторської заборгованості, покращити оборотність своїх ресурсів на вкладену гривню, налаштувати процес закупівлі запасів та реалізації в нестабільному зовнішньому середовищі, хоча це складно в умовах дестабілізації діяльності під впливом воєнного стану, особливо для будівельної організації, адже попит на будівельні послуги в таких соціально-політичних умовах критично зменшились.

Висновки до розділу 3

1. Для посилення контролю над грошовими коштами та їх еквівалентами, пропонуємо керівництву ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» посилити внутрішній контроль за цими активами. Зокрема, рекомендуємо ввести посаду внутрішнього аудитора (ревізора), що дасть змогу контролювати законність і достовірність операцій в касі і на рахунках в банках, оскільки дана облікова ділянка є дуже складною й підлягає чіткому регулюванню з боку держави та інших фінансових регуляторів, а також дозволить давати оцінку стану і руху грошових коштів на фінансовий стан та результативність фірми.

2. Використані аналітичні процедури в процесі перевірки ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» дало наступні результати:

- за 2019 р. грошові кошти та їх еквіваленти ПМК 12 в сумі оборотних активів фірми становили 31 тис. грн. або 0,19 %, відповідно оборотні активи – 16 554 тис. грн., а загальна сума активів – 17 990 тис. грн.;

- за 2020 р. грошові кошти та їх еквіваленти ПМК 12 в сумі оборотних активів фірми становили 108 тис. грн. або 0,76 %, що на 77 тис. грн. більше, ніж в аналогічному попередньому періоді з темпом приросту –3,48, відповідно оборотні активи – 14 262 тис. грн., а загальна сума активів – 15 652 тис. грн.;

- за 2021 р. грошові кошти та їх еквіваленти ПМК 12 в сумі оборотних активів фірми становили 99 тис. грн. або 0,45 %, що на -9 тис. грн. менше, ніж в аналогічному попередньому періоді або на -8,33 %, відповідно оборотні активи становили 21 905 тис. грн., а загальна сума активів – 23 460 тис. грн.

3. Аналіз якості управління за допомогою оцінки структури грошових потоків ПМК 12 показав, що фірма має позитивний стан руху грошей за видами діяльності, оскільки операційна діяльність принесла значні економічні вигоди у вигляді доходів від реалізації послуг, наданих будівельною організацією. Відтік грошових коштів у звітному періоді був пов'язаний з інвестиціями в необоротні активи та фінансовими вкладеннями, тобто гроші диверсифіковані за напрямками.

5. Аналіз ліквідності та платоспроможності ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» дав наступні результати: коефіцієнт загальної ліквідності та коефіцієнт швидкої ліквідності ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» у 2021 році показують достатній рівень оборотних коштів для погашення поточних зобов'язань; коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує негайну платоспроможність підприємства і показує, що на даному підприємстві цей показник є значно нижчим за нормативне значення (0,2-0,35) і, крім того, має тенденцію до зниження в динаміці, що є негативним моментом в забезпеченні достатнього рівня грошей.

6. Для оцінки платоспроможності підприємства на довгострокову перспективу проведено додатковий аналіз фінансової стійкості. Відтак, коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) ПМК 12 у 2021 році є наближеним до критичного рівня (0,5) і становить 0,44 або на 44% забезпечене майно фірми за рахунок власного капіталу. Зменшення значення коефіцієнта означає збільшення позик та заборгованостей в підприємства, а отже виникає ризик збільшення неплатоспроможності. Тому рекомендуємо ПМК 12 зменшити поточні зобов'язання в майбутніх періодах.

7. Загальні пропозиції після проведеного аналізу полягають в наступному: ПМК 12 потрібно звернути увагу на низький рівень абсолютної ліквідності та критичний рівень платоспроможності, хоча додатковий аналіз фінансової стійкості ПМК 12 показав, що на довгострокову перспективу платоспроможність має високі потенційні можливості і достатній рівень власного капіталу для проведення фінансування необоротних і оборотних активів. Відтак, доцільно знизити рівень поточних заборгованостей та зменшити рівень дебіторської заборгованості, покращити оборотність своїх ресурсів на вкладену гривню, налаштувати процес закупівлі запасів та реалізації в нестабільному зовнішньому середовищі, хоча це складно в умовах дестабілізації діяльності під впливом воєнного стану, особливо для будівельної організації, адже попит на будівельні послуги в таких соціально-політичних умовах критично зменшились.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки та пропозиції щодо вдосконалення методики відображення в обліку та підготовки інформації для прийняття управлінських рішень стосовно руху грошових ресурсів та відображення їх в системі звітності:

1. На основі проведеного аналізу економічної та нормативної літератури узагальнено, що економічну суть ГКЕ як об'єкта обліку і звітності передає визначення подане в НП(С)БО 1, оскільки визначає в складі грошей не лише готівку і депозити, як зазначається в МСБО 7, а доповнює його коштами на банківських рахунках. Вважаємо, що запропонована розширена поняття в національному стандарті охоплює повний економічний зміст поняття, адже частина грошей фірми, крім депозиту, можуть зберігатись чи утримуватись на інших рахунках в банківських установах, в тому числі і у різній валюті. Крім того, варто доповнити перелік коштами, які обліковуються у чекових книгах, електронними грошима тощо.

2. Потребує уточнення поняття «еквіваленти грошових коштів», адже роль еквівалента ГК можуть відігравати лише високоліквідні фінансові інвестиції з різним ступенем ризику, але обов'язково поточні, тобто які можуть бути перетворені на ГК в короткий термін та використанні для розрахунків за поточними операціями суб'єкта господарювання. Відзначимо, що МСБО 7 не обмежують еквіваленти фінансовими інвестиціями, хоча капітальні інвестиції недоречно відносити в склад високоліквідних поточних активів. Важко піддаються визначенню високоліквідних з низьким ступенем ризику і інтелектуальні інвестиції, тобто майнові права інтелектуальної власності (права на винахід, оформлені документально технічні та комерційні знання, ноу-хау).

3. Під впливом технологічних змін в безготівкових розрахункових операціях, виникають нові облікові об'єкти, які є частиною платіжних засобів підприємства. Інтеграція платіжної системи України до європейських стандартів, зокрема шляхом законодавчого врегулювання, вказує на необхідність до таких об'єктів обліку віднести електронні гроші, цифрові гроші

і криптовалюту, хоча методологічні підходи у них різні, ці активи є безперечно сучасними засобами платежу і обміну, що визначає їх в категорію ГКЕ.

4. Варто відзначити, що з 2021 року електронні та цифрові гроші прирівнюються до грошових коштів в Україні відповідно до ст. 3 розд. I Закону України «Про платіжні послуги», який спрямований на модернізацію і подальший інноваційний розвиток українського платіжного ринку. З утворенням криптовалюти у 2008 р., поза межами класичної грошової системи на основі попиту і пропозиції була реалізована ідея електронної валюти. Даний грошовий засіб не має прив'язки до єдиного емітента і тим самим, не підкріплений зобов'язанням емітента вираженим у реальних грошах.

5. Криптовалюта в Україні відноситься за правовим статусом до об'єктів нематеріальних активів. Разом з тим, спостерігається певне заземлення їх використання в якості оплати та стрімке зростання попиту, особливо в період економічної кризи під впливом пандемії COVID-19 у 2019-2021 рр. та надзвичайних подій, пов'язаних з російською агресією у 2022 році. Тож в майбутньому ці засоби платежу зможуть частково замінити традиційну валюту в цивільно-правових договорах, а, отже, за своїм економічним і юридичним змістом набути статусу аналогу електронних грошей.

6. Побудовано ієрархічну систему та виділення п'ять рівнів нормативно-правового регулювання обліку ГКЕ, що дає можливість раціонально організувати основну облікову ділянку, посилити законодавчі норми введення обліку грошей та їх еквівалентів та їх відображення в звітності згідно з чинними вимогами міжнародних та національних стандартів обліку і звітності.

7. Важливим нормативним документом, який регулює облік та відображення в звітності ГКЕ є НП(С)БО 1. Аналіз підходів до складання звітів в Україні, США та МСФЗ показує, що вітчизняною особливістю є зазначення інформації про рух грошових коштів для порівняння періодів, тобто в Україні додатково зазначають аналогічні показники попереднього року (звітного періоду). На наш погляд, така особливість дає змогу дотримуватись принципу порівняності, а читачам звіту – більш аналітичний склад звіту для його оцінки. Крім того, дані звіту є корисними при утворенні моделі оцінки й дисконтування

майбутніх ГК, що підвищує порівнянність звітних даних в довгостроковому періоді.

8. Обґрунтовано, що раціональна організація обліку готівки передбачає наявність наступних передумов: відповідне облаштування каси, дотримання касової дисципліни та посилення оперативного контролю, впорядкування документообігу руху готівки, впорядкована технологія обліку готівки на рахунках, зведення даних про готівку в облікових регістрах та звітності, тощо.

9. Через функціонування суб'єктів підприємництва в жорстких умовах пандемії та з настанням економічної кризи, що пов'язана з політичною ситуацією в Україні у зв'язку з російською агресією, важливе значення має збереження наявних й налагодження нових бізнес-зв'язків і прибуткових бізнес-процесів з метою стабілізації фінансово-економічного стану фірми. На нашу думку, використання безготівкових розрахунків знижує потребу в готівці, забезпечує їх збереження та ефективне використання під багатостороннім контролем, оптимізують та прискорюють грошовий обіг СГД та сприяють акумуляції вільних грошових коштів задля диверсифікації діяльності.

10. Вважаємо, що відповідно до розподілу видів діяльності і типу змін курсові різниці також повинні стосуватись: операційної діяльності – операційні курсові різниці, фінансової – курсові різниці від фінансових операцій, інвестиційної – інвестиційні курсові різниці. На жаль, за діючою методикою обліку курсових різниць не має прив'язки до фінансових й інвестиційних операцій, а їх результати (позитивна чи негативна курсова різниця) узагальнюються як неопераційні – в межах субрахунків 71.4 «Дохід від операційної курсової різниці» [9] та 94.5 «Втрати від операційної курсової різниці» [9] та групуються у формі № 2 за статтями «Інші доходи», «Інші витрати» [21]. Стосовно курсових різниць в межах операційної діяльності, то чинна методика визначення різниць в обліку за монетарними статтями звітності повністю відповідає принципу нарахування. Відтак, з метою посилення аналітичності інформації пропонуємо внести зміни і розділити означену в НП(С)БО неопераційну курсову різницю в розрізі інвестиційних та фінансових

доходів і втрат від зміни курсу валют на момент їх оцінки.

11. Відповідно до Закону України «Про платіжні послуги» [43] поняття грошових кошів є більш модернізованим та інноваційним «електронні гроші та цифрові гроші у випадках, передбачених цим Законом» [43]. Досліджено, що довгий час в Україні не було затверджено правовий статус криптовалют, з 2014 р. їх визначали як «грошовий сурогат» [48], оскільки, як вже, зазначалось, ці цифрові гроші не мають фидуціарного забезпечення їх реальної вартості, а оснований на специфічній технології шифрування інформації та їх емітент не несе зобов'язання щодо їх погашення, на відміну від електронних грошей, які визнаються як традиційний платіжний інструмент, забезпечений готівковими або безготівковими ГКЕ, а їх емітент має зобов'язання щодо конвертації їх вартості у традиційні платіжні засоби [49].

12. Порядок обліку криптовалюти виходив з того, що згідно з п. 1 ч. 1 ст. 1 Проекту Закону про обіг криптовалюти в Україні № 7183 [45] даний актив тлумачили як: «програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду)» [45]. До того ж, у законопроекті № 9083-1 пропонувалося визначати крипто валюту як правову форму нематеріального цифрового активу [3]. Тому для обліку криптоактивів було рекомендовано синтетичний рахунок 12.

13. Вважаємо, що із зміною державної політики в сфері обігу цифрових грошей та надання їх означеного вище правового статусу, доцільно електронні гроші обліковувати відокремлено на субрахунку 33.5, а криптовалюту – на рахунку 12 як складову нематеріальних активів за діючою методикою або на субрахунку 35.3 як поточні високоліквідні фінансові інвестиції згідно з визначенням фінансового активу у НП(С)БО 13. Така пропозиція зміни методики входить з того, що якщо крипто валюту відносити до платіжних систем України, як визначено у 2022 році Законом України № № 1591-IX та Закон України № 2074-IX. До того, визначення ГКЕ полягає у високій

ліквідності цих активів, тому відображення криптовалюти на рахунку 12 «нематеріальні активи» не буде відповідати їх змісту, адже криптовалюта має змогу дуже швидко перетворюватись на гроші на рахунку.

14. Для посилення контролю над грошовими коштами та їх еквівалентами, пропонуємо керівництву ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» посилити внутрішній контроль за цими активами. Зокрема, рекомендуємо ввести посаду внутрішнього аудитора (ревізора), що дасть змогу контролювати законність і достовірність операцій в касі і на рахунках в банках, оскільки дана облікова ділянка є дуже складною й підлягає чіткому регулюванню з боку держави та інших фінансових регуляторів, а також дозволить давати оцінку стану і руху грошових коштів на фінансовий стан та результативність фірми. Крім того, вважаємо за доцільне систематично користуватись послугами аудиторських фірм з метою консультування та перевірки й оцінки фінансового стану, адже це підвищить ступінь довіри від вище контролюючого органу та допоможе уникнути інформаційних ризиків та вчасно виявляти порушення законодавства.

15. За 2021 р. грошові кошти та їх еквіваленти ПМК 12 в сумі оборотних активів фірми становили 99 тис. грн. або 0,45 %, що на -9 тис. грн. менше, ніж в аналогічному попередньому періоді або на -8,33 %, відповідно оборотні активи становили 21 905 тис. грн., а загальна сума активів – 23 460 тис. грн. Аналіз якості управління за допомогою оцінки структури грошових потоків ПМК 12 показав, що фірма має позитивний стан руху грошей за видами діяльності, оскільки операційна діяльність принесла значні економічні вигоди у вигляді доходів від реалізації послуг, наданих будівельною організацією. Відтік грошових коштів у звітному періоді був пов'язаний з інвестиціями в необоротні активи та фінансовими вкладеннями, тобто гроші диверсифіковані за напрямками. Це означає, що кошти від операційної діяльності, зокрема від реалізації будівельних робіт і послуг (+2 387 тис. грн.), підприємство інвестувало в основне майно (-260,4 тис. грн.) та в фінансові вкладення (9,1 тис. грн.), причому підприємству для здійснення інвестицій вистачає лише власних

коштів, та їх залишок на кінець періоду складає 99 тис. грн.

16. Використані аналітичні процедури в процесі перевірки ліквідності та платоспроможності ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» дали наступні результати: коефіцієнт загальної ліквідності ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» дорівнює 1,67 у 2021 р, отже стан покриття поточних зобов'язань відповідає нормативному значенню і майже вдвічі перевищує їх; коефіцієнт швидкої ліквідності у 2021 році становить 1,66, що показує достатній рівень оборотних коштів для погашення поточних зобов'язань; коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує негайну платоспроможність підприємства і показує, що на даному підприємстві цей показник є значно нижчим за нормативне значення (0,2-0,35) і, крім того, має тенденцію до зниження в динаміці, що є негативним моментом в забезпеченні достатнього рівня грошей. Тому рекомендуємо для підвищення рівня поточної ліквідності ПМК 12 необхідно сприяти зростанню забезпеченості власними грошовими коштами, для чого доцільно погасити дебіторську заборгованість й обґрунтовано знизити рівень запасів.

17. Для оцінки платоспроможності підприємства на довгострокову перспективу проведено додатковий аналіз фінансової стійкості. Відтак, коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) ПМК 12 у 2021 році є наближеним до критичного рівня (0,5) і становить 0,44 або на 44% забезпечене майно фірми за рахунок власного капіталу, хоча зменшився на 0,05 пунктів в порівнянні із 2020 роком. Зменшення значення коефіцієнта означає збільшення позик та заборгованостей в підприємства, а отже виникає ризик збільшення неплатоспроможності. Тому рекомендуємо ПМК 12 зменшити поточні зобов'язання в майбутніх періодах. Тим більше, що коефіцієнт концентрації залученого капіталу ПМК 12 показує, що частина активів фірми (56 %) фінансується за рахунок залученого капіталу (заборгованостей). На даному підприємстві цей коефіцієнт має тенденцію до покращення ситуації з фінансуванням і платоспроможністю, але в порівнянні із 2020 роком все ж збільшився на 0,05 пунктів, хоча є наближеним до норми 0,2-0,5. Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу, який в нормі має мати значення

менше 1, на досліджуваному ПМК 12 становить 1,27, що свідчить про перевищення ліміту залучення зовнішніх джерел фінансування. При чому, на ПМК 12 ТОВ «Тернопільбуд» маневреність власного капіталу на 2021 рік дуже висока 0,85, така сама ситуація і в попередніх періодах (0,77-0,82), що означає потенційну можливість реінвестування власного капіталу для фінансування необоротних і оборотних активів. Це ми спостерігали, розраховуючи коефіцієнти інвестування, який показує що на ПМК 12 велика частина необоротних активів фінансується за рахунок власного капіталу, даний показник має високе значення і в 4-7 разів перевищують можливості власного капіталу в фінансуванні основного майна.

18. Загальні пропозиції після проведеного аналізу полягають в наступному: ПМК 12 потрібно звернути увагу на низький рівень абсолютної ліквідності та критичний рівень платоспроможності, хоча додатковий аналіз фінансової стійкості ПМК 12 показав, що на довгострокову перспективу платоспроможність має високі потенційні можливості і достатній рівень власного капіталу для проведення фінансування необоротних і оборотних активів. Відтак, доцільно знизити рівень поточних заборгованостей та зменшити рівень дебіторської заборгованості, покращити оборотність своїх ресурсів на вкладену гривню, налаштувати процес закупівлі запасів та реалізації в нестабільному зовнішньому середовищі, хоча це складно в умовах дестабілізації діяльності під впливом воєнного стану, особливо для будівельної організації, адже попит на будівельні послуги в таких соціально-політичних умовах критично зменшились.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альошкіна Н., Нестеренко М., Чернишова Н. Обмеження суми готівкових розрахунків. *Податки & Бухоблік*. квітень, 2018. № 32. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/april/issue-32/article-35927.html?_ga=2.207122838.44307110.1669747973-1928966995.1669747973.
2. Верес І., Ярега Г. Електронні гроші та криптовалюта як засоби розрахунків у сфері електронної комерції. *Цивільне право і процес*. 2018. № 1. С. 10-15. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/11/3.pdf>.
3. Дашутін І. Криптовалюта в Україні має правову форму т.з. «віртуального активу». URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1280727/>
4. Державна служба статистики України <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Задорожний З. В. Внутрішньогосподарський облік : монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2006. 336 с.
6. Заражевська С. В Україні ухвалили закон, який має вивести криптоактиви з тіні. Як працюватиме ринок і які будуть податки. *Forbes*, 17 лютого, 2022. URL : <https://forbes.ua/inside/v-ukraine-prinyali-zakon-kotoryy-dolzhen-vyvesti-kriptoaktivy-iz-teni-kak-budet-rabotat-rynok-i-kakie-budut-nalogi-17022022-3741>.
7. Зінченко О. В., Дідик Я. В. Організаційно-методичний аспект обліку грошових коштів та їх роль за сучасних умов господарювання. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2019. № 37. С. 725-731 URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/107.pdf.
8. Івченко Л. В. Сутність грошових коштів: підходи до визначення. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2016. № 10. С. 798-803. URL: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/167.pdf>.
9. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

10. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
11. Крисоватий А. І., Панасюк В. М., Мельничук І. В., Бурденюк Т. Г. Міжнародні стандарти обліку та звітності: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 580 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42590>.
12. Крупка Я. Д., Питель С. В., Мельничук І. В. Облік, оподаткування і правове регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності : навчальний посібник. – 3-тє вид., перероб. і доп. Тернопіль : Крок, 2017. 264 с.
13. Кушніренко Ю. С. Економічна сутність грошових активів підприємства як об'єктів обліку, контролю і аналізу URL: http://www.vtei.com.ua/konfa/27_03/4/12.pdf.
14. Мельничук І. В., Мужевич Н. В. Облік фінансового забезпечення відтворення основних засобів будівельних підприємств. *Галицький економічний вісник ТНТУ*. 2018. № 2 (55). С. 129-139.
15. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану : Центральна спілка споживчих товариств України від 28.07.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006626-06#Text>.
16. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів» : Офіційний сайт Верховної ради України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019#Text.
17. Міжнародні стандарти аудиту : Інформаційний портал *Вікіпедія* URL : http://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародні_стандарти_аудиту. 47*
18. Міжнародні стандарти аудиту URL : <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-audit>.
19. Міжнародні стандарти фінансової звітності : Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010#Text.
20. Назарова І. Я. Еволюція обліково-інформаційних систем у здійсненні безготівкових розрахунків. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 4. С. 211–224. URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/htneu/article/download/1289/1394>.

21. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
22. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001. № 559 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00>.
23. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» : Наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. № 193 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text>.
24. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку В Україні : інформаційний портал «Бухгалтер 911» (дата звернення 10.10.2022 р.) URL : <https://buhgalter911.com/uk/normativnaya-baza/instr-plan-rah/standart-buhgalterskogo/>
25. Нашкерська Г. В. Методологія і практика оцінювання у фінансовому обліку: монографія. Львів: видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. 424 с.
26. Остафійчук С. М. Класифікація грошових коштів та їх еквівалентів для потреб бухгалтерського обліку та економічного аналізу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. Економічні науки. 2011. Вип. 20. Ч. II. С. 261-267. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/684/1/38.pdf>.
27. Очеретько Л. М., Харьковська О. В. Удосконалення обліку грошових коштів. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9729>.
28. Панасюк В.М., Мельничук І. В., Мужевич Н. В. Бухгалтерський облік: від знань до компетентностей: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 330 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/37678>. 56*
29. Податковий Кодекс України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

30. Поливка Н. Криптовалюти і «різноманітні біткоіни». *Юридична Газета online*. 11.06.2015. № 22-23 (468-469) URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:p1LV84pMxP8J:https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/kriptovalyuti-i-riznomanitni-bitkoini.html&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>.
31. Помулева В. М. Курсові різниці: облік та відображення у звітності / Особливості економічних реформ в Україні, пов'язаних з вимогами євроінтеграції: колективна монографія за ред. С. В. Шарова, Н. М. Левченко. Запоріжжя : ЗНТУ, СТАТУС, 2017. С. 191-207.
32. Порівняльний аналіз обліку грошових коштів у США та методики й особливостей його обліку в Україні. *Східна Європа : економіка, бізнес та управління*. 2018. № 3 (14). С. 398-401.
33. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
34. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України (з наступними змінами і доповн.) від 16.07.1999 р. № 996-XIV URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
35. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.
36. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 р. №226/95-ВР URL : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
37. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків : Постанова Правління НБУ від 29.07.2022 р. № 162 URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/29072022_162.docx?v=4.
38. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні : Постанова Правління Національного банку України від 29.12.2017 р. № 148 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text>.

39. Про затвердження Положення про здійснення операцій із валютними цінностями : Постанова НБУ від 10.01.2019 р. № 2 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/v0002500-19#Text>.
40. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>.
41. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації : Наказ Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121 URL : <https://ips.ligazakon.net/document/REG5312>.
42. Про Національний банк України : Закон України №679-XIV від 20.05.1999 URL : <http://zakon4.rada.gov.ua>.
43. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.
44. Про цінні папери і фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
45. Проект Закону про обіг криптовалюти в Україні від 06.10.2017 № 7183 URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684.
46. Радіонова Н. Й., Жура К. О. Концептуальний підхід до організації та методики проведення аудиту грошових коштів підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 5. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5750>.
47. Рекомендації FATF : Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванню тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf>.
48. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні "віртуальної валюти/криптовалюти" Bitcoin : Роз'яснення НБУ від 10.11.2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14#Text>.
49. Рубанов П. М. Розмежування сутності понять «електронні гроші», «віртуальні гроші» та «криптовалюти». *Ефективна економіка*. 2015. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6026>.

50. Степаненко О. І. Грошові кошти в системі бухгалтерського обліку підприємства. *Регіональна економіка та управління*. 2021. № 1 (31). С. 91-98.
51. Стовпова А. С. Удосконалення обліку електронних грошей на основі використання нового рахунку 32 «Електронні гроші». *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 6. С. 35-41.
52. Фінансова звітність підприємств: навч.-метод. посіб. / С. В. Приймак, М. Т. Костишина, Д. В. Долбнєва. Львів: Ліга-Прес, 2016. 268 с.
53. Фінансовий облік : підручник / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. В. Гудзь, П. Н. Денчук, Н. В. Починок, Р. В. Романів. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 451 с.
54. Шинкаренко О. М., Рак Ю. В. Методичне забезпечення обліку криптовалют в Україні. Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах сталого розвитку : зб. Матеріалів VI Міжнар.наук.-практ. конф., 10 грудня 2020 р. Київ, КНЕУ, 2020. С. 154-155.
55. Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions [Electronic resource]. – Access mode: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009L0110>.
56. Krupka Ya., Nazarova I., Pravdiuk N., Myskiv L., Yevdokymova N. Electronic settlements in the enterprise and their accounting and information support Vol. 13 No. 3 (2022): Independent Journal of Management & Production (Special Edition ISE, S&P) URL : <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i3.1986>.
57. Virtual currencies – key definitions and potential aml/cft risks [Electronic resource] // FATF. – July 2014. – Access mode: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf>.
58. Zadorozhnyi Z.-M., Muravskyi V., Shevchuk, O.. Management accounting of electronic transactions with the use of cryptocurrencies. *Financial And Credit Activity: Problems Of Theory And Practice*, No. 3 (26) (2018), P. 169-177. URL : <http://dx.doi.org/10.18371/fcaptp.v3i26.144368>.